

Lhostejnost veřejnosti vůči státním výdajům.

V době, kdy anglická veřejnost, jsouc si vědoma úzké spojitosti mezi státním rozpočtem a blahobytem jednotlivce, byla plně zaujata diskusí o položkách nového rozpočtu Churchillova, prošla naším tiskem zpráva o přípravách k rozpočtu na rok 1929; o něco později následovala skromná zprávička o úsilí ministra financí, směřující k redukci rozpočtu o 5% v poměru k roku 1928. Kolik čtenářů si ji všimlo a kolik uvažovalo o tom, zda i pak bude již náš rozpočet úměrný našim poměrům? Ani veřejnost, ani členové parlamentu nejeví (ve srovnání k státům západním) značného zájmu o suchou a stranického nádechu zbarvenou mluvu číslic, které těžce dopadají na náš hospodářský a sociální život; zájem zůstává soustředěn na t. zv. politice; myšlení a zájem širokých vrstev neorientuje se hospodářský, nýbrž úzce stranický a politický v nejužším slova smyslu. Tak jako obyvatelé Prahy snášejí ku podivu trpně nemožné dopravní poměry, odpor elektrických podniků proti rozumnému zavedení autobusů, atd. (zatím co jich zástupci v obecním zastupitelstvu probírají otázky čistě politické, jež do samosprávy městské nepatří) tak široká veřejnost opomíjí otázku úměrnosti státních výdajů nebo jí odbude několika nekritickými výrony nespokojenosti v soukromí. A přece tyto výdaje zůstávají na mnoha místech neúměrnými. Při tom nelze jistě činiti výtek ministru financí, jenž byl jistě vítal, kdyby ve svých snahách po úsporách byl více podporován ohlasem ve veřejnosti; rovněž jsem si vědom toho, že nastoupení jiné cesty nezávisí pouze na důkladné redukci rozpočtu — tu bychom se musili ještě zmínit o jiných věcech jako na př. o našem mezipobchodu, jenž zdá se stále ještě počítati se 30—40% zisku (srovnajte si na př. ceny porcelánů en gros a en détail) a jenž tolik přispěl k rozkvětu tak zvané »vědy nákupních pramenů«, mající svůj základ v rozdílech cen ve velkém a drobném.

Tuto lhostejnost a pasivnost, pokud jde o zatížení veřejnými dávkami, lze vytknouti jak parlamentu, tak tisku a občanstvu samotnému; jak dnešní pravici občanské, která pozapomíná na svůj hlavní úkol zhospodárnění veřejné správy, snížení daní a snížení výrobních nákladů a dává mnohdy přednost sobeckým přáním stran, tak i levici socialistické, která jak za doby své účasti ve vládě tak i dnes se domnívá, že dělníci jsou jen nepatrně dotčeni jako přímí poplatníci, a zapomíná na základní poučku, že vysoké daně, přímé a nepřímé, a nemírné výdaje na státní správu konec konců odnáší také dělník. Trpělivost obecnstva a voličstva ve věcech hospodářských jest u nás více než beránci; tak na př. již před několika lety doznala naše poštovní správa, že sazby poštovní jsou neúměrné kursu koruny a zatěžují náš hospodářský a kulturní život: uplynula leta, a tlak veřejnosti nestal se dosud tak silným, aby si vynutil změnu.

Četba státního rozpočtu, zajímavá a poučná i pro laika, vyvolává celou řadu pochybností. Nedovedu si na př. představití, že by v některém západoevropském státu veřejnost se stavěla tak lhostejně k oněm stovkám milionů, věnovaným ročně na veřejné stavby, v míře a tempu jistě neúměrném finanční a sociální konsolidaci státu. U nás byla radostným překvapením shoda dra Kramáře a dra Stránského v odsouzení plánu na směšně obrovský nový parlament — ostatně nebezpečí není zažehnáno, a bude potřebí bdělosti veřejného mínění, bychom nebyli postaveni před hotovou věc. Jest jistě rozumné stanovisko, že v době, kdy lidové vrstvy jsou zatíženy 200 miliony daně z uhlí, 590 miliony daně z cukru a 120 miliony daně z masa, nemluvě již o jiném, poslanci nemají práva vyžadovati vyhození stovky milionů na nerozumně nákladnou a přepychovou stavbu; či snad se domnívají, že jejich úroveň se zdvihne automaticky v lepší budově? Nejde jen o novostavbu — bylo by poučné sestaviti tabulku výdajů, spojených až dosud s adaptací Rudolfina, budovy klubů a senátu. Jen poslední přístavba a úprava presidia stála přes 11 milionů. A to jest jen parlament. Slyšel jsem již mnohokrát z úst cizinců, udivených množstvím úředních budov v Praze, jejich nákladností a zařízením, že nechápou, proč my v tomto směru se snažíme předstihnouti i nejbohatší státy. Dle rozpočtu ministerstva veřejných prací počítá se ještě s 300 miliony korun na stavby ministerstev — myslím, že tempo by mělo býti pomalejší a rozsah skromnější. Zákonomádné sbory stojí ročně 43 miliony korun a mají 220 zaměstnanců; tisky sněmovní stojí přes 2 a půl milionu, režijní výlohy téměř 2 miliony; jest jisto, že jsou parlamenty jiných zemí s velkou tradicí a vysokou úrovní civilizační, skromnější a levnější. Všechn život jest — v tom známé karikatury Desideriovy jsou zcela pravdivé — u nás zbyrokratisován, trpíme nadbytkem úřadů a úřadoven; to jde tak daleko, že mnohdy úplně stejnou práci konají vedle sebe dva úřady neb podniky. Tak na př. od nějaké doby se již neuvažuje o tom, že sekce pro zahraniční obchod v ministerstvu obchodu a národohospodářská sekce v ministerstvu zahraničí mají úplně stejnou agendu s týmž rozdělením referátů dle zemí.

Velmi poučná jest kapitola o státních tiskárnách; pokud je zřejmo z rozpočtu, existuje tiskárna finančního ředitelství s nákladem 2 milionů ročně, tiskárna ministerstva národní obrany s nákladem 3 a půl milionu ročně, konečně v oboru presidia ministerské rady existuje několik státních tiskáren, které stojí ročně 25 milionů. Připočtem-li k těmto tiskárnám tiskárnu společnosti Orbis, kterou dlužno přece počítati také k této kategorii, dojdeme k pozoruhodné číslici asi 33 milionů, vydané ročně na přirozeně pasivní státní tiskárny. Nebylo by vhodno nastoupiti zde cestu k rozumnému a úspornějšímu soustředění a ponechat tiskárny ve státním provozu pouze tam, kde toho zájem státní nezbytně vyžaduje?

A ta záplava úředních budov a novostaveb v Praze!

Představte si dojem, jakým na př. působí na cizince ona část Malé strany, kde každý druhý dům nese na sobě záhadnou kombinaci číslice římské a arabské, oznamující jedno z nespočetných oddělení zemské politické správy. V rozpočtu, jak již řečeno, počítá se s dalšími 300 miliony na stavbu ústředních úřadů; jistě je třeba jednou definitivně umístit naše ministerstva, bylo by však snad možno rozvrhnouti stavby na delší řadu let a stavby prováděti účelně a úsporně, nikoliv tak velmocensky, jako to děláme dnes. Při tom není nikde předepsáno, že každý úřad neb ústav musí mít sám pro sebe ohromnou, nákladnou budovu — tento systém nejen že ztěžuje obecnstvu styk s úřady, rozstrkanými po celé Velké Praze, nýbrž je přímo marnotratnictvím. Tak na př. není naprosto nutno, by Pozemkový úřad, instituce konec konců dočasná, stavěl si ohromný palác — důvod zisků z reformy nemůže být důvodem. Stejně tak je pochybnou naléhavost a nutnost stavby samostatných budov pro Č. T. K. a kontrolní úřad nebo dokonce stavba ústavu pro školení policejních psů nákladem půl druhého milionu. Co jistě je oprávněno, jest stavba nových budov státní správy na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde z důvodů státních je třeba dáti co nejrychleji státnímu ústrojí ráz naprosté definitivy — až ovšem na ty milionové, přílišné náklady na tak zvané expositury ministerstev v Bratislavě, resp. Užhorodě, které dnes nemají ani věcného ani právního podkladu a měly by býti postupně rušeny a nikoliv vybudovávány. O nesmírném a zbytečném nákladu na výstavbu škol bylo dosti řečeno samotným ministrem financí v jeho exposé — stačí jen opakovati, že v rozpočtu veřejných prací je určeno přes 100 milionů na stavbu škol. Pokud jde o vysoké školy, příliš rychle u nás rozmnožené, bylo by si jen přáti, by nákladné nové ústavy a budovy byly co nejdříve plně obsazeny silami skutečně vědeckými, evropské úrovně, nikoliv armádou lidí, cítících se více jen úředníky s pevným platem a pod pensí.

Velmi mnoho napovídá úhrnná číslice výdajů ústředních úřadů na t. zv. kancelářské potřeby — neméně než 16 a půl milionu ročně! (průměr na jedno ministerstvo asi 800.000 Kč). Zde by jistě bylo možno docílití úspor a zjednodušení normalisací a unifikací blanketů a jiných potřeb. Naše ministerstva vydávají dnes asi 15 Věstníků samostatných; počet osobních automobilů dosáhl úctyhodné číslice 48, při čemž jen udržování stojí 3 miliony mimo platy šoférů a koupi nových vozů. Sestavil jsem si seznam úřednictva centrál dle rozpočtu: celkový počet zaměstnanců 6.193, z toho konceptních 1.762, zřízenců 832. Zajímavý je poměr zřízenců (bývalých sluhů) k ostatním kategoriím — dnes připadá 1 sluha na 4 kancelářské síly a na dva konceptní úředníky. Úřady umírající mají u nás podivuhodně tuhý život — ministerstvo zásobování má ještě na př. stále 100 zaměstnanců, z toho 20 zřízenců.

Zvláště záhadnou kapitolu ovšem tvoří subvence, stipendia a podpory státní; tyto se utěšeně rozmnožily a vžily již tak, že nebezpečně zatlačily do pozadí osobní podnikavost, usilí a obětavost — každý považuje za samozřejmé, že stát je zde na tu, by mu umožnil jeho libůstky, pomohl k rychlému zisku neb dopřál ukojití osobní ambice. Veselým čtením byl by zajisté seznam osob, obnosů a důvodů, udaných v žádostech o stipendia a podpory.

Žijeme v době velkých cifer a jsme již tak zvykli relativitě věcí, že podobné menší ukázky rozpočtových položek nezabraňují nám, abychom dále nepodceňovali velmi vážné nebezpečí, které hrozí státu ze zachování dnešního nemožného objemu státních výdajů a podivuhodné lhostejnosti velké části občanstva k tomu. A přece jednoduchý, logický rozbor našich hlavních problémů nám ukazuje jednu společnou základnu pro příznivé vyřešení: definitivní uklidnění a organické včlenění Slovenska a Podkarp. Rusi při úspěšném odražení maďarských plánů, úspěšné pokračování v řešení kardinální otázky českoněmeckého poměru, zmenšení třídních bojů a překlenutí propasti mezi dělnickými a ostatními stranami; to vše vyžaduje především jednoho: trvalého dobrého chodu našeho průmyslu i prosperity zemědělství spojených s poklesem neb aspoň zastavením vzestupu drahoty a s poklesem výrobních nákladů. A tu musí kráčetí příkladem napřed stát, který musí (po případě i za cenu redukce vojenského rozpočtu — ale to je kapitola jiná) snížit výdaje a snížit břemena daňová na úroveň, která by umožnila snížení výrobních nákladů na úroveň konkurence a stala se také nutným předpokladem pro úspěšný boj proti ostatním abnormálním zjevům v našem hospodářském životě.

Zmiňuji-li se o konkurenci, tu bych se rád stručně zmínil o jednom z našich hlavních konkurentů, s nímž se setkáváme na všech trzích a ve všech vedoucích articlech a jež má stejně přibližně podmínky sociální a měnové. Jest to Belgie, která přes válečné škody a dluhy, přes stabilisaci franku a zvýšenou drahotu dovedla si udržeti konkurenční schopnost a účinně pracuje o další snížení výrobních nákladů. Jakým způsobem? Především bylo užito na státní rozpočet zásady nejpřísnější úspornosti a nemilosrdně škrtnuty byly všechny věci, jež nejsou nevyhnutelně potřebny; ve snaze se již šlo tak daleko, že dnes se pokládá belgický rozpočet (nehledíme-li k likvidaci války) za tak redukovaný, že další redukce se zdají nemožny. Aby se radikálně zmenšila inflace úřednictva a úřadoven, byla provedena restriktce, mimo to však ustavena zvláštní komise, která provedla soupis všech budov a místností, okupovaných po válce úřady, a vybavena jsouc plnou mocí, provedla radikální soustředění úřadoven. Místnosti a domy uvolněné byly prodány neb pronajaty. Aby snaha po stlačení výdajů na minimum neochromovala současnou snahu po vzestupu a rozšíření výroby a dopravy, ustavena komise »velkých prací veřejných«, jež, sestavena jsouc z odborníků, sestavila (ve smyslu požadavku zastávaného u nás Mas. Akademii Práce) na 10 let předem program nutných prací v oboru komunikací jak železničních tak vodních a elektrifikace. Prováděny a do rozpočtu mohou býti pojaty pouze práce uvedené v programu — vše ostatní zastaveno. Mimo to podobným způsobem sestavena z odborníků komise »pro národní výrobu«, která vypracovala plán a směrnice k zlepšení výrobních podmínek, v nichž zaujato stanovisko ke všem problémům dneška, zlevnění a odbyrokratisování správy státní, lepšímu zásobování a hospodaření surovinami, zlevnění úvěru, zlepšení odborného školství a laboratoří průmyslových, standardisací, soustředění a racionalisací. Jak těmto snahám se porozumělo, o tom svědčí fakt, že když král za prohlídky závodů Cockerilových na konci roku 1927 vydal heslo sbírky na laboratoře prů-

myslové, sešlo se do několika měsíců přes 120 milionů franků na darech.

U nás je rovněž stěžejní otázkou snížení výrobních nákladů, která by zvýšila naši soutěživost a umožnilo příznivé vyřešení také našich politických problémů; je na čase pokusit se o podobný postup, jakého používají naši hlavní konkurenti. Radikální revise rozpočtu by musila být ovšem východiskem. J. H.

POZNÁMKY

Englišův odstup.

Englišovo postavení ve vládě, postrádající pevné ruky Švehlovy, rovnalo se postavení nahého v trní. Ministr financí nikdy nepatří k oblíbencům — tím hůře mu, stojí-li za ním pouze věda, nikoli politická strana. Proto dny tohoto odborníka byly v neodborném kabinetě snad sečteny, i kdyby nebylo jeho nemoci, jakmile bylo zřejmé, že se zatím Švehla na svoje místo nevrátí. Engliš zatím odešel jenom na zdravotní dovolenou. Leč u dveří už je povážlivá tlačenice, a mezi aspiranty ministerského křesla vynikají zejména markantní agrární profil Brdlíkův a méně markantní, za to však také dnes už silně agrární en face Drachovského. Málo kdo počítá opravdu s návratem Englišovým, málo kdo věří, že by se podařilo rozřešit všechny palčivé otázky poslední doby tak, aby za ně Engliš chtěl převzít odpovědnost. Je to sociální pojištění, jehož novelisací odborníci nejsou nadšeni, je to otázka daňových úlev cukernímu průmyslu, který není s to pomoci si sám, otázka velmi choulostivá, protože souvisí s otázkou řepářů a tedy se dotýká agrární strany. Je to otázka lihu a otázka piva — které se opět dotýkají agrární strany. Je to rozpočet — a ten se dotýká všech stran, jejichž zástupci jsou ve vládě a přišli s prelimináři, které bude nutno zeškrtnat. Dr. Engliš za svého ministrování v několika věcech, na nichž mu záleželo byl nucen kapitulovat před politickou mocí agrární strany: zejména trpce nesl ústupky, které musil udělat v daňové reformě a které neodpovídaly jeho odbornickému přesvědčení. Ale nesmíme svalovat všechno jen na agrárníky: v poslední době — bůh ví proč — se snažil zejména zástupce ministerského předsedy monsignore Šrámek, aby finančnímu ministru učinil půdu horkou. Není ještě jasno, jaký plán tím zástupce ministerského předsedy sledoval. Mluvila snad z něho pouhá nechut politika z profese k odborníkovi? Tuto nechut Švehla při sestavování této vlády poněkud zkrotil a obsadil důležitá místa odborníky. Bylo jeho několikaletým plánem, dostat Engliše zase do ministerstva financí a udržet ho tam tak dlouho, jak bude potřebovat k provedení svých plánů. Strany koalice tehdy nepřilisi souhlasily se Švehlou, pokud se odborníkům týkalo, a mrzutě na to mrzčely v novinách. Obáváme se, že koalice po Švehlově odchodu v této i v jiných věcech přikročila nebo ještě přikročí k odšvehlovštění programu. Nikterak nepodceňujeme Englišovu chorobu, ale nechceme, aby se popíraly i politické příčiny jeho dovození, která je dovolenou jen na půl a na půl je demisi. Je přece veřejným tajemstvím, že Engliš již asi před čtvrt rokem podal demisi, která byla utulána. Každý na své místo! Engliš za katedru, do ministerstva Brdlík! J. H.

Jak to dopadlo v Ženevě.

Je dosud »ve svěží paměti čtenářstva«, jaké rozhořčení, zklamání a zase škodolibé dostiučnění projevovalo se u nás, když ve Společnosti národů nešlo vše, jak bychom si byli přáli. To bylo v době, kdy Rada se usnesla vyšetřit nejprve aféru kulometů, zachycených na maďarské hranici, než-li pronesla o věci

své mínění, a když vyzvala Rumuny, aby se svěřili se svým sporem s maďarskými optanty přece jen smíšenému rozhodčímu soudu, ustanovenému mírovou smlouvou trianonskou a Společností národů k omu účelu ještě zvláště upravenému. Toto usnesení vykládal u nás dobře známý tisk jako porážku dra Beneše, což by nikoho nepřekvapilo, poněvadž těžko od něho žádat takovou dávku objektivitu, aby uznal, že ve Společnosti národů za daných poměrů nic jiného se ani dosáhnout, ba vůbec ani žádat nemohlo. Horší bylo, když se s tímto truchlivým zjištěním začala kombinovat další přímo mu odporující, totiž, že dr. Beneš vůbec jednání se neúčastnil a že Společnost národů je instituce naprosto zbytečná a bezmocná. Logika není nikdy silnou stránkou lidí na někoho dopálených, a tak se na př. »Národní myšlenka« zmožila až na tvrzení, že Beneš zároveň desertoval, byl poražen a Společnost národů nic není a nic nezmůže. Po tomto divokém tanci měli jsme se nač těšit při pokračování. V červnu byla na pořadu Rady zpráva vyšetřovací komise (bylo původně pochybováno, že opravdu se vypraví do Maďarska), a odpověď Rumunska v otázce rozhodčího soudu. Referát tří komisařů byl ovšem předem určen k tomu, aby poskytl zásobu trapných dokladů řemeslným pessimistům. Po tak dlouhé době a při omezené pravomoci nezmohli komisaři mnoho, ani kdyby byli projevíli více chytrosti a dobré vůle než tři pánové o něž tu běží. Ale zprávou dopravních a tarifních znalců nebyla věc vyčerpána, bylo na Radě, aby se k ní vyjádřila, a tohoto vyjádření bylo třeba vyčkat. Ve skutečnosti projevila Rada, a to i Chamberlain i německý delegát Schubert, politování nad tím, že se komisi nepodařilo aféru úplně vysvětlit, a potom všichni proti hlasu maďarskému se usnesli na odsouzení postupu maďarské vlády. Bylo vysloveno varování, aby se podobné případy neopakovaly a kompetence sekretariatu S. N. byla rozšířena v tom směru, aby na příště nemohl nikdo na rychlo stopy za sebou zametat. Proti tomuto usnesení nebylo přirozeně ani se strany malodohodové, ani spojenecké nic namítáno, poněvadž se stalo za spoluúčasti francouzského, polského a maďarského člena Rady (Československo zde není právě zastoupeno). Ještě nápadnější je však naše »vítězství« (je totiž nemístné užívatí vojenských výrazů tam, kde jde a může jít jen o smírná řešení) ve věci maďarských optantů. Rumunsko, když odmítlo definitivně jít před rozhodčí soud, nebylo nikterak odsouzeno, nýbrž právě naopak na holičkách byli ponecháni maďarští žalobci! Integrita pozemkové reformy (i naší) byla tím obhájena. Kdo může naříkat na bezmoc S. N., jsou nyní Maďari. Staré výtky o S. N. jako nástroji Dohody a hlídači mírových smluv tím ožily. Co tomu říkají naši nacionalisti? Ti by přece měli být nadšeni, a když již by bylo opravdu příliš žádáno, aby slavili úspěch dra Beneše, aspoň dalo by se snad čekat jisté uznání Společnosti národů, jako užitečného prostředku v rukou vítězů? Nic. Mlčení. Ale vážně míněno: není to opravdu povážlivý doklad bezmoci, když S. N. nedonutila Rumuny jít před rozhodčí soud, ač mírová smlouva to předvídá a dává jí určitá zmocnění i pro případ odporu některé strany? Není. Mírová smlouva předvídá rozhodčí soud pouze pro případy postižení maďarských občanů v Rumunsku výjimečným zákonodárstvím. Zde však Maďari žalují na řádný, docela obecný zákon státu (pozemková reforma) a chtějí tedy místit se do vnitřních věcí S. N. to dobře rozeznává a vyslovil se tudíž nejprve zásadně, což však zase Maďari neuznali. Stál zde tudíž jeden odpor proti druhému a oba proti postupu doporučenému S. N. A víc než doporučení, než pomoc k míru S. N. opravdu dělat nemůže. Bylo by zvrácené, kdyby měla užívatí násilí. Je zajisté dosti, když brání tomu, aby se k násilí sahalo. Její odpovědnost končí zjištěním právní podstaty věci. To učinila v aféře kulometové, když se vyslovila, že maďarská vláda byla kompromitována dopravou válečného materiálu na její území a jeho překrotným »uklizením«; to učinila také ve věci

optantů, když prohlásila, že vnitřní zákonodárství států nemůže být předmětem mezinárodního soudnictví, zároveň však odkázala maďarské »poškozenec« na stížnosti před rozhodčím soudem co do nerovného aplikování pozemkové reformy. Tento postup bude ostatně nyní podle vši pravděpodobnosti uznán i Maďary, když byl vždy uznáván Rumuny. Tak daleko svět ještě nepokročil, aby Společnost národů mohla prostě svou vlastní exekutivou zasahovat do života národů, a naši nacionalisti jsou ti poslední, kdož by si toho měli přát.

R. P.

Komunistická aktivita.

Komunisté projevují v poslední době zvýšenou činnost. Na zákaz Spartakiady odpovídají tím, že chtějí 5. a 6. července uspořádati v Praze Rudý den. Zvolili zvláštní způsob, jak se dorozumívají se svými lidmi: to, co by v »Rudém Právu« bylo jinak zkonfiskováno, pronesou jejich senátoři v senátě a jejich imunisované výzvy jsou pak otiskovány v »Rudém Právu«. Jest vidět, že komunisté rádi používají paraplíčka poslancecké imunity, třebaže nedávno senátor Koutný prohlásil, že »poslanecká imunita dnes vůbec neexistuje.« Komunisté chtějí tedy 5. a 6. července demonstrovati. Myslí to velmi vážně. Ústředí šlo tak daleko, že nařídilo mobilisaci všech členů komunistické strany až do 10. července. »Během této doby — tak praví úkaz — je nutno zastaviti všechny dovolené. Všichni členové a zvláště všichni funkcionáři musí dát straně k dispozici všechny svoje síly.« Zvýšenou aktivitu projevují komunisté i jinde. Pilně agitují pro zakládání závodních a továrních časopisů. Ale tu již přichází agitace pozdě. Pokus o závodní komunistické časopisy plně selhal. Doznali to sami komunisté, když otiskli statistiku těchto závodních časopisů. Továrny, kde závodní časopisy vycházejí, bylo by možno už spočítat na prstech dvou rukou. Podobně jest tomu i se závodními buňkami. Ani tento organizační typ se neujal. Také na poli odborovém stupňují komunisté agitaci. Do jaké míry ochabl přímý i nepřímý vliv komunistické strany na dělnictvo, jest vidět z toho, že socialistické strany, které dříve velmi často musily dbáti komunistické agitace, šly — byl to kovoprůmysl a stavební dělnictvo — ostře proti komunistům. Komunisté se svým pokusem o zvýšení stranickopolitické aktivity přicházejí pozdě. Byl to právě dnešní režim v komunistické straně, který chtěl zvýšiti bojovnost československého komunismu. S takovým programem nastupoval Haken v čelo strany. Posl. Haken byl by opravdu v nesnázích, kdyby měl ukázati na jediný bod, kde komunistická strana od posledního sjezdu učinila krok ku předu. Nepodařilo se překlenouti rozpory mezi středem, levicí a pravicí. Naopak. Vzniklo opoziční hnutí, které i když není snad číselně silné, znamená velké nebezpečí, tím spíše, že opozice ta má živý styk s opozičním hnutím v Komunistické Internacionále. Počtem komunisté poklesli. Počet jejich hlasů při jednotlivých obecních volbách v celku klesá, i když ne překotně. Rovněž počet příslušníků komunistické strany se neustále ztenčuje. Organizační život jest podlomen. Nejcitlivější bod komunistické strany jest odborová otázka. Tu naši komunisté byli tolikrát pokáráni z Moskvy, že stěží mohou zakryti odborářské neúspěchy. Mezinárodní Všeodborový Svaz ztrácí členstvo a nemůže překonatí nesnáze, které činí jednotlivé skupiny. Kulturní práce ve straně utuchla. Stačí čisti organizační část »Rudého Práva«, abychom poznali, jak sami skalní komunisté skepticky dívají se na situaci. »Nový režim« v komunistické straně ztroskotal.

Proto dnešní aktivita komunistů jest opožděná. Naše komunistická strana jest již příliš zesláblou, než aby mohla a — chtěla dělat revoluci. Zahrává si v poslední době s illegalitou; tváří se velmi revolučně. Tato aktivita komunistů jest pozdní, podzimní. Byla vyvolána vzpomínkou na tolik prohraných kampaní.

K. T.

Jak se tvářila a jaká asi bude.

Chtěli jsme napsat rozmrzelou poznámku o tom, jak koalice vodí za nos poctivé občany, kteří uvěřili, že při správní reformě jí jde o nápravu některých zjevů, které, i když jistě vyplývají z demokracie, přece jen nebyly potěšitelné. Ale shledáváme, že naše pocity dosti přesně už vyjádřil »Prager Tagblatt«, a citujeme proto prostě, co napsal o té věci:

»Když tvůrci naší správní reformy odstraňovali ještě nena-rozené župní zřízení a na místo moci lidu stavěli moc úředníků, byla tato reforma, směřující povážlivě nazad, mimo jiné odůvodňována také tím, že je nutno t. zv. samosprávné sbory osvobodit od politických vlivů... Odpolitisování bylo heslo, kterým se měly uchlácholit demokratické obavy před zúřednicením samosprávných korporací; bylo to heslo, které má v našem státě, kde stranictví přebujelo, určitou přitažlivost, a opravdu ukázalo dobré služby obráncům reformy jako pomůcka proti opozici. V nepolitickém smyslu reformovaná správa ohlašuje se, ještě než vstoupila v platnost, už zdaleka tím, že strany, které do toho prý nemají co mluvit, se hádají nejen o volené, ale i o vládou jmenované členy samosprávných korporací s takovou vášní, jaká by byla hodna parlamentních voleb. Nejvyšší špičky správních úřadů budou zemští presidenti. Člověk by myslil, podle slibů zákona a podle jeho důvodové zprávy, že títo úředníci, vybavení mocí bývalých místodržitelů, budou reprezentovat ideální postavy politické bezpohlavnosti, že nebudou protežováni žádnou stranou a žádnou nebudou protežovat. Místo toho zuří boj o slovenského zemského presidenta jako o jakoukoliv jinou stranickou politickou posici. Nestačí, že bratislavský president — samozřejmě — musí být Slovák.. Ludová strana nespokojuje se jmenováním osmdesátiprocentního svého přívržence, ale žádá dosazení svého stoprocentního přívržence, kterého bude jmenovat sama, ne vláda. Můžeme se na to připravit, že také ostatní zemští presidenti a okresní hejtmani nedostanou svá místa, aniž by se dříve strany o to nepustily do boje... Vyšlo se s heslem: odpolitisovat, a teď stojíme uprostřed hádky o úředníky, kteří mají být bytostmi nepolitickými, jejichž jmenování se však přece děje na základě stranických bojů. Demagogie měla být vyhnána byrokratismem, ale výsledek jest, že jsme obdarováni podařenou směsí obou žvlů.« — — —

K tomu, co tu praví »Prager Tagblatt«, jen krátkou poznámku: není pochyby, že jsme byli napáleni, a že to, co mělo být vlastním důvodem správní reformy, zůstane jen na papíře. Prozatím se bojuje o slovenského zemského presidenta: to je obzvláště choulostivý bod. Není tajemstvím, že Švehla si právě pro Slovensko sliboval prospěch z principu jmenování úředníků a že z ohledu na slovenské poměry bylo jmenování třetiny členů zavedeno i v zemích historických, kde toho nebylo tak potřeba. Švehla uvažoval, že dvě velké slovenské strany, ludová a komunistická, jsou s hlediska státního živly pochybné a vratké; o maďarských stranách nebylo ovšem možno soudit lépe. Mělo tedy jmenování úředníků do samosprávných sborů na Slovensku znamenat posílení a zajištění státní autority. K tomu by ovšem bylo třeba, aby úředníky na Slovensku jmenovala opravdu vláda, nikoliv ludová strana. Jak se věci mají, můžeme se plným právem prohásit za podvedené.

Socialisté sami proti sobě.

Celá novelisace sociálního pojištění točí se kolem toho, že koalice zamýšlí dát zaměstnavatelům rovné zastoupení ve správě sociálně pojišťovacích ústavů. S tím socialisté, jak sami praví, nikdy se nesmíří. Vláda socialistů ve správě těchto ústavů není žádná novinka; bylo to již v Rakousku, a my to po monarchii pouze zdědili. I nesocialisté dovedli nalézt porozumění pro tento fakt: mají-li ostatní vrstvy tolik ústavů, které spravují podle své vůle, je spravedливо, aby dělníci měli aspoň jeden, a zejména

nemá republika brát dělníkům tu privilej, kterou jim dala sama monarchie. Mimo to mají socialisté pravdu, tvrdí-li, že dosavadní forma sociálního pojištění byla smluvena s dnešními vládními stranami, že jí byli nuceni vykoupit četnými ústupky v jiných věcech, a že je tedy zradou, jestliže se sociální pojištění mění bez nich a proti nim. — Proti tomu mají koalici strany v podstatě jedinou námitku; socialistické správy špatně hospodaří s penězi jim svěřenými. Materiál k tomu jim bohužel dodávají socialisté sami. »Venkov« o tom napsal v těchto dnech s určitým oprávněním:

»Jak je třeba zosřít kontrolu nad hospodařením soc. pojištěn, nepotřebujeme dnes dokazovat my. Obstarávají to za nás s neobyčejným úspěchem dva nejdůležitější dělnické listy. Sociálně demokratické »Právo lidu« a komunistické »Rudé právo«. Přáli bychom si jen, aby všechno dělnictvo v těchto dnech četlo, co oba tyto listy pověděly na své předáky a na hospodaření soc. pojištěn s penězi, které jim byly svěřeny k použití výhradně pro dělnictvo... Jedna strana obviňuje druhou ze zneužívání sociálních opatření. Velmi přesně, číslicemi i jmény, z nichž je zřejmo, že za dělnické peníze se dobře vede předákům jak soc. demokratickým, tak komunistickým. Je dobře, že tato šarvátka se strhla nyní. Celé veřejnosti, a jistě i převážné části její dělnické složky, byl tu podán důkaz, že zavedení parity ve správách soc. pojištěn není svévolí občanské většiny, nýbrž kontrolním opatřením nezbytně nutným — z zájmu dělnictva.«

Myslíme, že socialisté tentokrát mohou »Venkovu« na slovo věřit. Takové polemiky socialistických listů mezi sebou, kde předvédí jsou obviňováni z docela určitého zneužívání peněz, působí velmi špatným dojmem i na tu část nezaujaté veřejnosti, která jinak se socialistickými požadavky ve věci sociálního pojištění sympatizuje. Socialistické strany dávají tím vládní většině do ruky proti sobě znamenitou zbraň. Nesmějí si myslit, že na tom nezáleží. V demokracii se konec konců všechny bitvy vyhrávají veřejným míněním, a dají-li socialisté vládním stranám do ruky takový materiál proti sobě, mohou býti jisty, že bude znamenitě využit. Pak si budou moci stýskat jen na sebe. Tím hůře, že většina z obvinění, která si teď vzájemně házejí na hlavu, asi bude hned při prvním soudním stání odvolána, neboť nebyla víc než u nás tak oblíbený prostředek stranické agitace. Jisto jest, že socialisté se tu dopouštějí velké neobratnosti. Mimo jiné tím také posilují fašistické hnutí v dělnictvu: nestranní pozorovatelé z různých krajů souhlasně vypovídají, že nic tak nepřispívá k šíření fašismu mezi dělnictvem jako některé nesprávnosti mezi dělnickými funkcionáři.

Pryč s Itálií — ale jak?

Také v přátelské Jugoslavii ovšem mají některé lidi potrhle a některé nesvědomitě, a není to jen náš osud. Ale jugoslávští lidé mají v žilách jižní krev, a když něco chtějí, tak dělají kraval, a když už dělají kraval, tak pořádný. Některé skupiny obyvatelstva přály si provolat v Bělehradě: »Pryč s Itálií!« — a stálo to asi padesát těžce raněných. Chtěli bychom říci, že musíme považovat takové počínání za celkem nesmyslné. Jediné, čeho tím jugoslávští vlastenci mohou docílit, jest, připravit jugoslávské vládě notné nepřijemnosti a Mussolinimu příležitost, aby ukázal svou ráznost. Výsledek byl také jen ten, že se jugoslávská vláda musila dosti uctivě omluvit, a Mussolini udělil Jugoslavii morálně politické kázáníčko. Chápete velmi dobře všechny ty těžkosti, které vznikají Jugoslavii ze soužití se sousedem, jenž se domnívá, že vlastnostmi italského charakteru uzdraví se svět, a jenž by proto rád předělal na Itala každého, kdo je zeměpisnou polohou vystaven jeho zušlechťujícímu vlivu. Je-li někdo v takovém postavení, musí být na stráž, ale nesmí

dělat hlouposti. Jaký smysl má provolávat v Bělehradě bouřlivě »Pryč s Itálií« a cenit si toto, pouhé provolávání tak vysoko, že se pro ně obětuje kůže vlastní i kůže strážníků? Přejí si demonstranti opravdu, aby vláda dala povel k pochodu na Itálii? Chtějí válku? A jsou tak slepí, aby věřili, že válka s Itálií by jim přinesla vítězství? A nechtějí-li válku, co pak má znamenat volání »pryč s Itálií?« Někteří prostoduši vlastenci patrně v tom vidí prostý a laciný cvik hlasivek — ti nejsou ti nebezpeční. Ale je zde zálučná skupina, která chce tropit nepřijemnosti vlastní vládě. Spekuluje s tím, že jugoslávské vládě se ovšem nepodaří Itálii odstranit a že pak vláda upadne v nevážnost u lidu. Je to hra nešlechtná. Znamená to, tak říkajíc, dělat do vlastního hnízda. Boj opozice proti vládě nemá nikdy jít tak daleko, aby dával v šanc zájmy země. A znamenalo by ohrozit zájmy země, kdyby se opravdu podařilo podrážditi Itálii vůči Jugoslavii. Zneužívá-li opozice choulostivého postavení vlády vůči jinému státu a hledí-li naložit na bedra vlády těžší břímě, než může unést, pak je to demagogie, ať se to děje u nás nebo v Jugoslavii. (U nás popřáli si někteří něco podobného při dělení Těšínska.) Mussolini odpověděl na bělehradské demonstrace dosti umírněnou řečí, v níž vyložil Jugoslavii, že by jí neprospělo vyhledávat nepřátelství s Itálií. Mussolini řekl pravdu, pravdu ovšem, kterou zná také jugoslávská vláda a patrně i jugoslávská opozice. Jugoslávští patrioti — ti poctiví i ti nepoctiví — by měli uvážit, že v této době si nikdo nevyslouží vděčnost světa, kdo vyvolá nějaký mezinárodní konflikt, a nemůže počítat na žádnou pomoc. Neměli by se uzavírat poznání, že i v mezinárodním životě jako v soukromém se nejvíce vyplácí rozum. Jestliže opravdu chtějí válku — kdo by neviděl, že italský meč je pádnější než jejich? A jestliže nechtějí válku, jaký potom vůbec smysl má jejich počínání?

Pražský německý pacifismus.

Oba orgány pražského německví, »Prager Tagblatt« i »Bohemia«, jsou velmi demokratické a pacifistické, ale jejich demokratismus a pacifismus není bez určitého zájmu. Co je nám platná Společnost národů, Locarno a teď ještě nějaký Kelloggův pakt, »od něž si dr. Beneš slibuje malý zázrak«, když nám to vše nacionálně nic nevynese? Zákaz války je krásná věc, ale pro nás bezcenná, když se tím vítězům poslední války nebere kořist. Pak to je vlastně jen nové pojištění pro ně a nové svázání rukou poražených. Také mocní tohoto světa, Američané kolem průplavu panamského a Angličané kolem suezského, zůstanou dále pány. Aby míra zlosti byla dovršena, zůstanou dokonce i Společnosti národů její práva zakročiti proti rušitelům míru a spojencům jejich přirozené právo přispěti na pomoc druhým spojencům. Nebudeme popírat, že v »Prager Tagblattu« i »Bohemii« uvažují docela důsledně, a pravdu měl také onen německý poslanec, který v Národním shromáždění podotkl trpce, že »se to s tím Kelloggovým paktem vyvíjí jako s Wilsonovými čtrnácti body«. Ale musí nám dovolit zdvořilou otázku, zda snad se má pacifismus starat také o národní prospěch určitých válečných poškozenců? Mír přece může býti chráněn jen takový, jaký jest. Není jiného míru než ten, který tu je dnes. Kdyby každý mohl nejprve uplatňovati nárok na restauratio in integrum, na obnovu stavu, jaký byl před nějakou minulou válkou, nebo na zřízení nějakého ideálního stavu, jaký by měl býti nebo v budoucnosti snad bude, nebyli bychom nikdy hotovi. Není přece možno žádati od států, aby kromě na válku resignovaly také na své vlastnictví nebo na to, co jim zajišťují smlouvy. Pacifismus může znamenat jen snahu vyloučiti válku z prostředků k uplatnění jakýchkoli politických nároků a tendencí, může překážet jen bezohledné expansi, jen rozpoutání bezuzdného násilí a mezinárodního zmatku. Všechno praktické dnešní úsilí je založeno na zkušenostech z katastrofy r. 1914. To je také hlavní záruka úspěchu. Jak opatřiti náhradu za válku, která je prostře-

dek zoufalý, ale přece jenom prostředek opatření si změnu pocítovanou jako nezbytno, zůstává další starostí, která také bude vyřízena. Ale jedno po druhém. Zatím bylo by dosti, kdyby se podařilo zabránit rukou společnou aspoň divokým válkám. Ten, jemuž jde při pacifismu opravdu o zabránění krveprolití a všem známým hrůzám válečným, nebude americký podnět a ostatní práce zesměšňovati.

R. P.

P O L I T I K A

Žurnalista a censor.

Syndikát československého denního tisku měl schůzi v Brně a na té se usnesl, že novinám patří úplná svoboda, a nastyloval ostrou resoluci proti cenzuře a konfiskacím. Ačkoliv jsme právě sami rozmrzeni na cenzuru (pan censor nám nedávno, bůh ví proč, zabavil článek p. dra. F. Kočího a státní zastupitelství nám k tomu poslalo takové odůvodnění, že mu jistě ani samo nevěří), přece jen nám nebije srdce docela podle oné resoluce, a máme o tom vlastní myšlenky. Zejména nám vadí, že syndikát žurnalistů pro svobodu tisku ještě mimo resoluci jakživ nic neudělal a že tu svou barikádku, kterou nyní staví ve jménu svobody, staví z velmi špatného materiálu a obsazuje špatnými obránci.

Žurnalistika, jako všechno na světě, může být dobrá nebo špatná. Dobré noviny jistě zasluhují svobody. Zasluhují-li jí také špatné noviny, to není tak jednoduchá otázka. Nemáme už tak oddanou a bezmeznou důvěru v noviny, jako měli staří demokrati. Víme, že noviny mohou být také zlem. Abychom mluvili určitě: na barikádě, kterou proti censorům zřídil syndikát žurnalistů, stáli také redaktori »Večerního listu«. Nevím, koho tento pohled může nadchnout, nevím ani, kdo by měl spíše zalézt do díry, zda censor nebo redaktori »Večerního listu«. Sotva vůbec kdo odváží se pokládat tento orgán za dobro a myslit, že plní nějakou důležitou funkci veřejného mínění. Dávno přešla doba, kdy noviny byly jen baštou proti tyranii. Leckteré noviny nejsou nyní nic více než vydělečný podnik. Jako někdo si vydělává výrobou bot, tak jiný si vydělává tím, že vydává noviny, a není v tom nic vznešenějšího ani nic bližšího veřejné službě. Je však podle demokratických zásad nutno, aby vydělečný podnik měl naprostou svobodu? Je hříchem přistříhnouti křídla neostýchavým mužům, kteří se odhodlali perem šimrati pudy ctěné ulice, aby zvýšili náklad listu? Pro to, co dělá na př. »Večerní list«, je v obchodním zákonodárství pojem *n e č i s t á k o n k u r e n c e*. »Večerní list« napínacími hřebíčky na tabuli rozprostře každou košili, kterou jeho redaktori seženou, a pūjčuje čtenářům drobnohled, aby na té košili sledovali stopy dějů, jen aby převýšil nákladem svědomitější tisk, který se neodvažuje tak otevřeně spekulovati se zálibou publika v košilích, jež se octly v pikantních situacích. Je nějaká demokratická morálka, podle které může tento konkurenční systém žádati pro sebe naprostou svobodu? Masaryk řekl, že proti nedostatkům svobody pomůže více svobody. Tato zásada by úplně selhala před sborem redaktorů »Večerního listu«. Je známo, k čemu dovedl tento list využít dosavadní

míry tiskové svobody. Vypsal na př. anketu, jak dopadne proces Klepetář-Michalko, a odměňoval manikýrou, voňavým mýdlem, kávou a stříbrnými lžičkami ty, kteří uhádli, že Michalko dostane provaz. Omezená svoboda tisku brání, aby »Večerní list« mohl přijímat hned sázky. Redaktori »Večerního listu« soudí, že je to neslušné omezování demokratických svobod. Mezi obránci barikády svobodného tisku panuje ostatně nejasnost: v týchž dnech, kdy žurnalisté společně s redaktory »Večerního listu« protestovali proti cenzuře, stalo se, že někteří žurnalisté ve svých novinách volali na »Večerní list« censora a žádali, aby zarazil jeho řádění. To tedy jistě není důsledné, částečně censora odmítat, částečně ho přivolávat.

Syndikát denního tisku neudělal pro svobodu žurnalistiky nic jiného, než že ji žádá. Ale každá věc na světě musí být něčím zajištěna a vykoupena: svoboda tisku se nejlépe opírá o svědomitost žurnalistů. A pro tohle neudělal syndikát vůbec nic. Kdykoliv měl být nějaký nesvědomitý žurnalista potrestán, syndikát zbaběle couvl. Stalo se na př., že jeden novinář, vynesl z důvěrného výkladu zahraničního ministra věci, s kterými potom Maďari čtrnáct dní dělali agitaci. Patnáct jiných žurnalistů žádalo, aby viník, který zneužil důvěrného výkladu, byl ze syndikátu vyloučen. Ale syndikát raději snesl odchod těchto patnácti, než aby zkrivil viníkovi jediný vlas na hlavě. Je to sbor, který se vůbec nehodí k nějakému vážnému činu.

Odpírám věřit, že žurnalisté jsou vedeni vždy nejlepšími úmysly, a kdo tomu věří, je nehorázný naiva. Mnohokrát jsme viděli, jak tisk se měnil v hanebnou bestii a jak nejméně ušlechtilí lidé snažili se vésti veřejné mínění. Sejde-li se žurnalista, který chtěl vrhnout podezření ze Štefánikovy smrti na Beneše, s žurnalistou, který vypisuje anketu o Klepetářově procesu a žádné jiné poučení nepokládá za tak důležité jako poučení o sadismu, dále s žurnalistou, kterému všichni ministři a veřejně působící lidi jsou jen shnilá a prodejná pakáž, a s žurnalistou, který ustavičně popouzí k násilnostem — a vezmou-li se tito muži za ruce a společně recitují, že tisk musí být úplně svobodný, pak to není hlas obzvláště důtklivý, a modlitba tato nestoupá rovnou k nebesům. Slovo *c e n s o r* nemá dobrou pověst; ale jsou případy, kdy se sympatisuje s censorem proti žurnalistovi.

Víme dobře, kdy a co censura a konfiskace spáchaly hloupého a špatného. Ale kdyby se dopouštěly svých přečinů na tisku svědomitým, musily by brzo s hanbou opustit pole, a celé veřejné mínění by se proti nim postavilo. Tyto instituce však těží z chyb, kterých se dopouští žurnalistika. Ukažte prostému občanu květy zvlčilého tisku, a bude souhlasit, že není možno úplně popustit uzdy, i když to je velmi demokratický občan. Chce-li žurnalistika udělat něco opravdu vážného proti cenzuře, musí začít se zpytováním svědomí a přiznat svou spoluvinu. Známe všichni nelibé důsledky tiskové reformy; víme, že za touto španělskou stěnou se už mnohému nepoctivci podařilo se skrýt před veřejným opovržením. Ale před tiskovou novelou byla žurnalistická nevázanost a nesvědomitost; cizí čest měla pro řadu žurnalistů cenu kusu hadru. Není to tedy jen takové, že najednou přišli zlí censoři na hodné žurnalisty.

V demokracii má tisk pro státní rovnováhu větší důležitost než v monarchii. Monarchie konec konců

pevně spočívala na dynastii, vojsku a byrokracii, a noviny nemohly stát zbořit, ať psaly co psaly. V demokracii se stát opírá jen o veřejné mínění, a toto mínění je vedeno novinami. Vychází-li tedy od novin anarchie a otrava, je to v demokracii povážlivější než v monarchii a nebylo by divu, kdyby se republika více bála špatných novin než císařství. V době bouřlivé bývá svoboda tisku zneužíváno, a je z toho více škody než prospěchu. Pro svobodu tisku platí totéž omezení jako pro každou jinou svobodu: nesmí jít tak daleko, aby působila škodu jiným nebo jinému, osobám nebo t. zv. ideálním statkům.

To vše až dosud bylo řečeno všeobecně. Konkrétně řekněme, že kdo za dnešního stavu tiskové svobody nedovede důkladně a všem srozumitelně říci své mínění, musí být už pořádný nemotora. Nikdo nemůže říci, že by »Rudému právu« nebo »Říšské strážce« nebylo popřáno důkladně projevit svůj program i své jednotlivé názory. Není nikoho, kdo by se byl nedozvěděl, co tyto dva směry chtějí. Řekly už mnohokrát ve svých orgánech, že chtějí násilný převrat a že s ničím jiným se nespokojí. Jestliže však přece jen censura nepopřává komunistům všechno pohodlí pro převratovou agitaci, to už podle našeho názoru musí býti tomuto státu odpuštěno. Komunisté opravdu nemohou si stěžovat na to, že není jim dovoleno říci: jasně, co chtějí. Mohou si stěžovat nejvýše, že se jim pro to neposkytuje veškeré pohodlí. Také fašisti důkladně už objasnili československému lidu svůj program. Vše, co jim censura někdy vezme od úst, jest jen některá obzvláště vybraná nadávka. Ale nehodláme se mnoho rozčilovat nad tím, je-li někomu od huby brána brutalita. Svoboda tisku nemůže býti pojmána jako právo na brutalitu. Prosíme každého, kdo má trochu fantazie, aby si představil, jak by asi psaly »Rudé právo« a »Říšská stráž«, kdyby se nemusily o svá slova hádat aspoň s censorem. Taková vyhlídka sotva nadchne člověka k tomu, aby podpisoval brněnskou resoluci syndikátu proti cenzuře. Moravský fašistický list po rozsudku nad Klepetářem podal ukázkou, jak dovede psáti i za nynějšího stavu censury. Neodvažujeme se opakovati, koho všechno morálně spojoval s Klepetářem a Lecianem. Ani nás nenapadne, abychom ještě žádali úlevy pro provozování takového banditství.

Ovšem, je vedle censury ještě jiná cesta: státní zastupitelství by mohlo upustit od konfiskací a podávat rovnou žaloby, aby soud rozhodl, dopustil-li se žurnalista něčeho nebo nedopustil. Sotva by však na př. komunisté byli velmi spokojeni s tímto postupem. Není pochyby, že před zraky soudu by »Rudé právo« denně vypadalo jako snůška přečinů a zločinů proti veřejnému pokoji, a komunisté by už asi neměli koho posadit do redakcí, poněvadž by měli všechny lidi v kriminálech. Dovolujeme si vyslovit přesvědčení, že komunistům je daleko milejší stav dnešní, ač proti němu zuřivě protestují. Nebo si opravdu představují, že jedině správné by bylo dát čestný průvod všemu tomu, co napíše, a že státní úřady se mají starat jen o to, aby jejich výzvy k převratu a násilnostem se bezpečně dostaly do rukou abonentů? Možná, že si to opravdu tak představují, neboť tvářívaří se velmi naivně, kde to jde na cizí útraty.

Censura a konfiskace jsou pozůstatek výjimečné doby, která dosud zcela nepominula. Mají ovšem chyby, jako všechny instituce, někdy velmi trapné chyby, ale

jednak hlouposti cenzorů bolí méně, vzpomeneme-li si na četnější hlouposti žurnalistů, a za druhé je pravděpodobno, že stav naprosté svobody tisku by byl provázen chybami většími a nebezpečnějšími. Co bychom potřebovali, byla by censura inteligentní, objektivní a zbavená stranických vlivů, vedená citlivým svědomím a obratnými rukama.

Nepsali jsme tyto řádky z lásky k cenzuře. Uvažujeme jen, které zlo je menší. A chtěli jsme říci, že žurnalistika sama nemůže v té věci hrát jen roli soudce. Že v mnohém je sama vinna tím, že veřejné mínění neobrací se proti cenzuře daleko rázněji. —fp.—

LITERATURA A UMĚNÍ

Jiří Hejda:

Umění pod kupeckýma očima.

Národohospodář, píšící o umění, vystavuje se nebezpečí, že budou mu citována klasická slova o ševci a jeho kopytu. Neboť mluvit o Musách smí jen miláček Mus, k nimž nepatří lidé, živící se způsobem prosaicným v bankách, továrnách a obchodech. Proto zcela právem jsme dostali přes ruce, když před rokem jsme se odvážili říci něco o průmyslových kapitánech a jejich poměru k umění. Leč lidská povaha má jeden rys: že strká hrozně ráda nos do věcí, jimž nerozumí. Je to snad prometheovská touha po ohni, lačnost neznámého, hlad po kráse, která je tím vábnější, čím je méně známá. A proto si dovoluje i národohospodář, nezátížený odbornými znalostmi, říci pár slov o otázkách, jež se nezdají s národním hospodářstvím souviseti. O divadle, uměleckých galeriích, opeře . . .

Na omluvu citujeme Schopenhauera, čímž už dokazujeme svoji zaostalost. Tento diskreditovaný filosof smutku píše v pojednání »O metafysice krásna a esthetice«, že »člověk, žijící z přízně Mus — míním z básnického nadání — připadá nám téměř jako dívka, živící se svými půvaby. Oba profanují pro mizerný výdělek, co by mělo býti volným darem jejich duše«. Podle Schopenhauera jsme tedy my národohospodáři slušní lidé, lepší než básníci, hudebníci a malíři; neboť ani ministerský tajemník Zavřel, ani ministerský rada Mojžíš, ani generální tajemník Hodáč, ani ministr obchodu Novák, ani sekční šéf Voves nežijí z přízně Mus, naopak, podle přání filosofova »poetické dary jejich náleží dnům svátečním, nikoli všedním«. Přes to je zájem lidí, jimž budeme říkat »kupci« (trošku po ruském vzoru, abychom vystihli celou hamižnost jejich existence), zájem kupců o umění někdy dosti značný. A ježto títo lidé cestují a ledacos vidí, srovnávají — a nejsou spokojeni. Nepíší o tom, protože kupcům nepatří psáti o umění, ale spatří-li po barnumské reklamě ve vychvalované moderní režii pouze potrácený plod Maircholda, kříženého s Tairovem, zjistí-li, že všeliké schody viděli už u Jessnera, nedají se přesvědčiti, že Tairov se učil na Slupi a Jessner v Národním, zanevrou na umění a začnou sbírat známky.

Národohospodáři jsou ovšem lidé skromní — alespoň pokud jde o umění; jim se buď líbí nebo nelíbí. Mýlil by se, kdo se domnívá, že kupci horují jen pro

Kalvodu, Courts-Mahlerovou a Pucciniho. V bytech bankovních ředitelů a průmyslníků visí více Špálů, Kremlíčků a Zrzavých, v knihovnách je více Delteilů, Tollerů, Chestertonů a u klavíru Stravinských, Křenků a d'Indyů, než by se vlastně na kupce slušelo. Ale oni neumějí mluvit o umění po expressionismu, nevědí, co je to unassimismus, passeismus, surrealismus nebo infantilismus. Nepatří školám ani klikám, doveďou se rozohniti pro Böcklina, nad nímž člověk umělecký už ani nos neohrnuje, a jsou tak naivní, že pokládají za krajně nepoctivé, mluví-li někdo o umění a myslí při tom na kšeft. Kupci také nabízejí svoje zboží — ale prodávají-li někomu dvouválcové autokotě, ne tvrdí, že je to osmiválcový hřebec. U kupců má nekalá soutěž špatný zvuk. Lidé umělečtí chtějí nám namluvit za každou cenu, že slouží umění — knihkupci, virtuosové i divadelní ředitelé mluví o vyšších pohnutkách, ideálech — ale mají za lubem dobrý obchod. To je kupcům cizí.

Ale umění má svoji obchodní stránku a není zrovna tak trapná, jak se domníváme. Od antického divadla, kam měl svobodný přístup každý občan, jsme dnes ovšem na hony vzdáleni. Umění se provozuje po obchodnicku a tento podnik může být velmi výnosný, aniž by utrpěla úroveň — doveďe-li jen podnikatel vzít ho do ruky za správný konec. Shaw píše: »Psaní her a řízení divadel na nynější obchodní základně jest obchodem, odvislým jako každý jiný od podpory zcela prostých zákazníků. Studují-li autoři nebo ředitelé potřeby těchto zákazníků, docházejí úspěchu; zanedbají-li toho, jsou ztraceni.« V Anglii tato zásada platí od *a* až do *z*. Tento velký národ staré kultury nemá subvencovaných divadel — nemá národních oper a činoher a hle — nelze říci, že by tím trpěla literatura, neboť anglická dramatická literatura stále ještě hledá po světě sobě rovné. Anglické divadlo má k ideálu dokonalosti značně daleko a mohlo by se nám vytýkati, že uváděti je za příklad, znamenalo by navrhovati krok zpět ze slušné úrovně středoevropského divadla.

Ve střední Evropě se umění subvencuje. To znamená, že nehospodárné vedení zaplatí někdo z vlastní kapsy — většinou poplatníci. Subvencování je starý zvyk dvorních divadel — neboť chtěl-li Karel August ve Weimaru nebo Jiří VI. v Meiningen mít divadlo na vysoké úrovni umělecké, musil si je zaplatit právě tak dobře, jako si je platil Ludvík II. bavorský. Obklopující se uměním patřilo vždy k dobrému vychování, a od té doby, kdy Karel IV. podal Tizianovi štětec, předháněli se šlechtici v přízni k umění. Pak se Musy zdemokratisovaly, umění přestalo být exkluzivní, ale subvence zůstaly. V Paříži, Německu i v Rakousku. A v Československu, což je kapitola pro sebe.

Pochybujeme o správnosti subvenční politiky. Ale ježto zde je a těžko s ní za dnešního stavu hýbat, podívejme se, jak lze jí užití hospodářsky účelně. Neboť o umění nám kupcům nesluší se mluvit. Podnik »umění« může být velmi výnosný, doveďe-li kdo zkoumati recept starého obchodníka Wagnera. Neboť přes to, že tento kouzelník tonul po celý život v dluhách, dovedl z Bayreuthu za pomoci své choti vybudovati obchodní podnik prvotřídní jakosti. Cosima-Liszt-Bülow-Wagnerova dovedla udržeti obchodní tradici — svědectví podala tragická smrt Bertramova a svědectví podávají »Bühnenfestspiele«, tvořící středisko bayreuthského obchodního ruchu. Nemuseli jsme ani čísti Bahrových

úvah o dnešním Bayreuthu, abychom postřehli obchodní pozadí podniku, vybudovaného na stejných zásadách hospodářského podnikání jako poutnická místa. Pouze klientela je zde lepší. Wagnerovým dědicům dnes nepřináší slavnostní hry velkého zisku; ostatně se hraje Wagner v Mnichově a ve Vídni lépe než v tradicemi přečpaném Bayreuthu. Ale kdo vydělává, je právě toto městečko, nedaleko Karlových Varů, do něhož putují kulturní Němci jako Moslemi ke Kaabě. A viděli jsme snad již Němce nekulturního? Kdo nespáčil obrýleným zrakem Wahnfried, kdo nezvolal při pohledu na Festspielhaus »hojotolío«, nemá místa v německém kulturním společenství. Hotely, hostince, prodavači památkových předmětů a pohlednic — všichni žijí z Wagnera.

Pravda — Wagner byl zjev výjimečný. Ale všimněme si, že příkladu jeho »uměleckých slavností« napodobuje Mnichov Wagnerovým, Straussovým a Mozartovým cyklem, Salzburg Mozartovými slavnostmi a letos Vídeň velkými slavnostmi Schubertovými. (Loni to byly slavnosti Beethovenovy.) A vzpomeňme si menších atrakcí, méně uměleckých, Volmoeller — Reihhardovy pašijové hry o »Jedermannovi« v Salzburgu, nebo májových her pražského německého divadla, zavedených Angello Neumannem . . . Všechny tyto události, subvencované a bez subvencí pasivní, mají především jeden cíl: přivést do země zástupců cizinců, kteří to, co bylo na subvencích zapláceno, nahradí útratou velmi. To je kupecký názor na umění, a že je správný, toho důkazem je rozsáhlá zahraniční propaganda, kterou dělá Vídeň pro svoje letošní slavnosti Schubertovy. Vyдалa dokonce 16stránkovou českou(!) brožuru s programem »slavnostních týdnů«, kde vedle Schuberta, který, jak známo, nebyl operním komponistou, paroduje Strauss, Korngold i Puccini v operě, Grillparzer, Max Mell(!) a Raimund v činohře, ovšem že »Dreimäderlhaus« v operetě (je vidět, že mnoho smyslu pro pietu Vídeňáci nemají), ale také kolečkářské závody, motocyklová honba na lišky a mezinárodní říční regatta, — vše patrně za doprovodu Schubertových melodií. Schubert — právě tak jako Mozart i Beethoven, div neumřel hladu, kterýžto osud by byl potkal i jeho přítele Schwinda, kdyby ho nebyl zachránil útěk do Mnichova — ale to nevaďí, dnes na něm Vídeň vydělá krásné peníze.

A co tedy Praha? Ve své »Cestě za Beethovenem« píše Wagner o Čechách jako o národu muzikantů. Jistě neměl nepravdu — vždyť všichni Bendové — a těch bylo něco! — byli z Čech, a Gluck, třeba rodem Němec, byl vychován v Čechách a z jeho »Armidy« zní nám tolik českých melodií, že chvílemi se domníváme, slyšet i názvuky »věrného milování«. Praha byla laskavá k Mozartovi — k němuž byla Vídeň tvrdá — Praha měla po tři roky ve svých zdech Webera, dlouho hostila Mahlera . . . A při tom necháváme stranou českou hudbu, která má také světové jméno. — Čím to je tedy, že od mezinárodních hudebních slavností Praha nepodnikla nic, čím by mohla upoutati pozornost ciziny? Že by příčinou byla dnešní úroveň opery Národního divadla? Ale jak to přijde, že bohaté Československo má reprezentační operu v tak ubohém stavu, že se nezmůže ani na slušný Wagnerův a Straussův repertoar, ač takový »Ring« je vysloveně »kasovní« věc, kdežto chudé Rakousko má ve Vídni

operní těleso, stojící přímo v závratné výši nad Prahou? Státní subvence jsou ovšem ve Vídni značné — opera je pasivní — ale do Vídně se také jezdí za operou, a cizinec, který sem přijel, neodjede, dokud nezašel do budovy, postavené Hlávkou na Okružní třídě. Ale ve Vídni patří k věci navštívit skvělou gallerii výtvarných umění, stejně jako v Mnichově se musí vidět gallerie a slyšet opera, jako v Drážďanech patří se postát před Rafaelovou madonou, v Amsterdamu před »Noční stráží«, v Benátkách před »Assuntou«, v Hagen před »Anatomii« a v Louvru . . ., v Louvru je toho tolik, čemu se kulturní snob nesmí vyhnouti, že nejen vzdychání před Afroditou a Giocoudou patří k povinností vzdělaného turistu.

A tedy Praha? Jak to přijde, že Praha nemá dosud umělecké galerie, ač František Josef I. na ni věnoval 2 miliony korun? V míru — dva miliony — za tento obnos mohla býti budova skvělá, kdyby ovšem kuratorium nebylo celý peníz uložilo v rakouských rentách a na čtyři procenta, takže po převratu s bídou zachránilo dva miliony, které ovšem už nebyly předválečné. Nemysleme, že toho máme v Praze tak málo. Jeden skvělý Dürer, několik Rembrandtů (ovšem v soukromém majetku), krásné věci středověkého umění, dva Rubensové a slušné kolekce moderních Francouzů dají se vidět, a české umění, třebaže nad ním Meier-Gräffe ohrnul nos, není tak chudíčké, aby nemohlo nic ukázat. Ale ovšem — hledati moderní gallerii ne kde mezi záchodky u Stromovky se málokdo odváží. Ostatně většina věcí je ve sklepích. Kdybychom měli slušnou budovu gallerie, našli by se již Wallaceové, Chauchardové, Tateové a Schackové, kteří dovolili vystaviti vlastní sbírky. Nemysleme, že není v Praze soukromých uměleckých sbírek! A gallerie — toť cizinecký ruch — dosud jezdí do Prahy cizinci na jeden, nejvýš dva dny. Protože po prohlídce několika budov jsou hotoví. Divadlo jim nic dát nemůže, ježto činohrě nerozumějí a opera nemá úroveň světového jména, gallerii vlastně není (t. j. jsou roztroušeny po celém městě a nevábí jako celek) — s městem pak je cizinec brzy hotov.

Konečně — nemáme umění pro cizince, ale pro sebe. Divadla jsou subvencována proto, aby především poskytl něco nám — Pražanům, Brňanům atd. Dopláčíme daněmi všichni na »umění« — a tu nás kupce mrzí, že se tak hrozně, neodpovědně plýtvá penězi. Že je možné, aby dvě divadla v Praze vypravila a hrála touž věc — Hamleta, Lucernu, Cyrana — když přece divadlo nejsou koňské dostihy. Že je možné, aby se dávaly na repertoír hry, o nichž je divadelní správa přesvědčena, že jsou slabé, jen proto, že autor patří k některé klice, nebo je ministr, nebo má vlivné postavení ve straně a v zemském výboru. Že je vedle toho možné nemít na repertoíru vůbec Wagnera od »Tristana« počínaje, nemít Richarda Strausse (a nejen jeho balet), nemít nic, ale pranic z německé a francouzské moderny, nepřicházeti s činy, nýbrž s gesty. Praha je městem Mozartovým právě tak jako Vídeň nebo Salzburg. Hrajeme snad u nás Mozarta — vyjma »Dona Juana« a »Figarovy svatby«? Hrajeme Glucka? Ale to jsou Němci a možná že chce někdo uplatňovat slovanské poslání. Dobře — co tedy známe z Dargomyřského, Musorgského, Glinky, Šerova, co z polské moderny? A koho z Francouzů? Občas přelétne repertoírem Charpentier, Debussy — a ti osvěd-

čení staří, při čemž nikomu ani nenapadne, že Bizet napsal překrásnou »Dívku z Arletu«, melodram na známý motiv Daudetův, že bylo by možno podívati se na staršího Aubera, že Mascagni napsal rozkošnou komickou operu »Amico Fritz« . . .

Ale do toho nám národohospodářům docela nic není. My ostatně nechceme také nic jiného než dobře hranou operu; chceme slyšet na jevišti hlasy, nikoli pensisty, chceme slyšet hosty, které jinak slyšíme a vidíme jen v německém divadle. Představte si, že Bolmen, nejlepší Kecal, kterého známe, nemůže zpívat pohostinsky v Národním, protože existuje jakýsi zákaz, zpívat německy na této scéně! Přeji bychom si, aby subvence, které divadlům platíme (a my je platíme, z našich daní), aby subvence nebyly rozhazovány pro osobní nevraživost, nebyly vynakládány na gáze operního ensemblu, který má bůh ví kolik tenorů, z nichž žádný nemá hlas . . .

Byly doby — a pamatujeme je, třeba že nejsme ještě dědečkové — kdy naše divadla měla tuze hubené subvence a přes to stála na výši obdivuhodné. Pamatujeme v Národním Hippodamii, Valdštyna, Borkmanna, pamatujeme večer Claudelův, pamatujeme Parsifala, Julienu, Tristana, Elektru . . . Nebylo to v samostatném státě a přece tehdy bylo možno ukázati na divadlo s pýchou. Byli jsme chudší než dnes, ale dovedli jsme »dělat kumšt«. U čerta, kde to vězí, že to teď nejde?

Prosím za prominutí. Národohospodářům nepatří psáti o umění. Ale pomozte si, když máte v koutku srdce lásku k těmto křehkým věcem z jiného světa. Ostatně — ať řeknou jednou lidé umělci něco o národním hospodářství. Karel Čapek psal kdysi o bankách — a bylo to velmi zajímavé a — zcela nové pojetím. Snad by neškodilo vyměnit si někdy resorty.

Z cizích literatur.

Drieux La Rochelle: 1. la Suite dans les Idées
— 2. Le Jeune Européen.

Drieux je stále čten; první z uvedených spisků nedávno vyšel ve vydání pátém, druhý ve třetím. Divná komposice ultramodernisty, kapitalisty a komunisty; je bonapartista, fašista, blízký Action française a rozumí se také přívrženec Freuda; je nebojácny a mluví kasárensky zejména o pohlavních věcech, prodělal válku a byl několikrát raněn. Neohlíží se tedy na formality staré společnosti a literatury. Po svých dřívějších pracích (zejména v prorocky stilisované kritice moderní Francie v »Mesure de la France«) podává »La Suite« psychologické studie rozmanitých pochybných charakterů; autor ty studie počítá k poesii, nejen některé partie volného verše à la Whitman, nýbrž i prósu.

Sudie o mladém Evropanu začínají konstatováním, že jeho matka nevěděla, kdo byl jeho otcem (téma se vrací častěji, někdy podáno po lopatě, že matka nebyla hodná); chce tím říci, že mu otázka krve, rasy, národnosti je lhostejna. Je západník, vyrostlý, vychovaný na Západě, ale to vychování, ostatně hodně pochybené, je mu jen prostředkem, orientovat se všeobecněji, katolicky, jak to udělala Francie od XII.—XVII. století. Evropa je pokryta ruinami kostelů bez boha a zámků bez králů a žije v uctívání těchto ostatků, nemajíc síly, aby je přetvořila a oživila, jak to učinila v středověku s ruinami řeckými a ří-

skými. Dnes Evropa miluje ruiny pro ruiny — láska zchudlých starců, kteří od bohatých Američanů vybírají za návštěvu vstupné. A Američané? Slepí vykořisťovatelé, kteří také již vykopávají ruiny Aztéků a Mayů, utekli z umírající Evropy, ale tím se jí nezhostili. Evropa je stará: Italové ohniví, ale prázdní, Španělové zapomenuti, Francouzové v anaesthesii, Angličané bez zaměstnání, Skandinávci konservováni v ledu, Němci otupení prací, mladí Slované narození příliš pozdě do světa příliš starého... Drieux věří v úpadek Evropy, Asie, Ameriky, celé planety, a podává filosofii té dekadence. Ale víra v dekadenci je stejně nicotná jak víra v pokrok — at umře člověk, at žije svět! Člověk umírá, ale neumírá Duch — historie, věda nic nepomohou, Duch je mimo čas atd. Jak vidno Nietzsche a ostatní sloupcové moderních duchaplností.

B. L.

PSYCHOLOGIE

Psychoanalýza a náboženství.

Známý psychoanalytik Freud vydal minulého roku nevelikou knížku, jednající o náboženství a nesoucí významný nápis »Zukunft einer Illusion«. Poněvadž toto dílko nejedná jen o náboženství samém, ale i o jeho vztahu ke kultuře, je přibližným obrazem, jak psychoanalýza hledí na věci, jež přímo nespádají do jejího oboru, čili jak vytváří svoji filosofii. Freud ve spisku uvádí, že psychoanalýza je určitou metodou psychologického bádání a že předložený názor je čistě jen jeho subjektivním názorem, k němuž psychoanalýza mu poskytla pouze materiál, že tedy se nemůže jednat o pokus jakéhosi úseku světového názoru na základě psychoanalytickém. Freud ve svém vědeckém objektivismu si sám zbytečně — snad — klade meze. Je přirozené, že z nových fakt či z nových metod plynou i důsledky. Domyšletí tyto nápovědi není hříchem, ale nejvýše zkušeným kamenem těch či oněch vědeckých předpokladů. Měli jsme již filosofii vybudovanou na představách mechaniky, na představách biologických, proč tedy dnes probouzející se psychologie by nemohla také přihoditi do urny svůj lístek? Vystříhá se chyb svých předchůdců, nebo i ona podá jednostranný názor?

Freud vychází od pojetí kultury, již zásadně nechce odělovati od civilisace. Slovem kultura rozumí tedy veškeré lidské výtvoř, lišící se od výtvoř přírodních, mající za úkol dobývání statků. »Je hlavním úkolem kultury,« — praví — »chrániti nás proti přírodě«. Není to již tedy dobrá matka příroda, jak nám jí líčil Rousseau, a která byla zkažena dílem lidským, není to »aurea prima aetas« Ovidova, ale zlý nepřítel, který musí býti přemožen.

Na prvních vítězstvích, vybojovaných proti společnému nepříteli — proti přírodě, vykládá Freud, spočívají základy kultury. Avšak nový výtvoř lidský je hned po svém zrození ohrožován nejen zlem přírody, ale i bojiivými elementy lidské společnosti, neboť »každý jednotlivec je nepřitelem kultury«. Kultura konec konců požaduje na jedincích odříkání a následkem toho i strádání. Nejen že jedinec se musí naučit potlačovati své pudy, čímž je vyvolávána nevole; také nespravedlivá ustanovení nové společnosti nutí k odporu, »takže se vynořuje dojem, že kultura je zařízení, nucené většinou menšinou, která dovedla se zmocniti moci a donucovacích prostředků«.

Avšak dobýváním statků na přírodě a jejich rozdělením ve společnosti není vyčerpán úkol kultury, která je neustále ohrožována přírodou i lidmi. A proto je nutno zajistiti »zvnitřnění příkazů« v boji proti odpůrcům kultury, vytvořiti ideály,

umění a náboženství. Proti lidem lze konečně vystoupiti tresty, hůře je tomu s přírodou, která se člověka nebojí. Co tedy člověk udělá? Promění si přírodu v osoby, dá jim »otcovský charakter«, jak vykládá Freud dále. Náboženské představy, stejně jako ostatní kulturní zařízení, pramení z nutnosti obrany proti přírodě. Otázka ovšem jest, zda možno předpokládati u primitivního člověka takovouto cílevědomou a vychytralou inteligenci. Freud si uvědomuje pádnost této námitky a později při jiné příležitosti je sám na pochybách, nejsou-li jeho výklady jen »racionalistickou konstrukcí«. Na námitku, kterou si sám klade, že primitivní člověk neměl asi jiné cesty myšlení než promítání své vlastní osoby do okolního světa, že tedy nelze mluvit o volbě ani o záměrnosti, připoští, že »leží skutečně v povaze lidské všechno personifikovati.« — »Já však udávám motivy a vznik této vlastnosti lidského myšlení.«

Zde tedy počíná vlastní Freudova práce: jaký je psychologický význam náboženských představ? Již v knize »Totem und Tabu« převádí Freud vznik těchto představ na »Vaterkomplex«. Dítě se otce jednak bojí, jednak potřebuje jeho ochrany. Když dospěje, stojí osamoceno v »nepřátelské přírodě«, bez pomoci a bez rady. Východiskem z této trapné situace je zlidštění přírody. Avšak člověk si neudělá z přírodních sil prostě lidi, dá jim i charakter otcovský, čímž se stávají bohy. Personifikace probíhá tedy podle vzoru dětské psychologie. Přes to, že tyto náboženské představy odporují vši naší zkušenosti a rozumovému uvážení, houževnatě se drží. Příčinu vidí Freud v tom, že »náboženské poučky jsou ilusemi, vyplněním nejstarších, nejsilnějších a nejnalehavějších přání lidských; tajemství jejich síly spočívá v síle těchto přání«. A dále: »Náboženské nauky jsou vesměs ilusemi. Některé z nich jsou tak nepravděpodobné, a v takovém rozporu se vším co jsme se pracně dozvěděli o realitě světa, že je můžeme srovnati s bludy« (ve smyslu psychiatrickém). To je asi stručně Freudův názor o náboženství. V jeho dalších úvahách jeví se mu možnost srovnati náboženské iluse s dětskou »Zwangsneurose«. Jako tato vymizí sama sebou v dalším vývoji dítěte, tak se dá očekávati, že i iluse náboženské zmizí během doby, aby učinily místo názoru rozumovému.

Porozhlédneme-li se zpět po Freudově knížce, uvidíme řadu zajímavých rysů. Freud se zdá býti dokonale racionalistickým vědcem. Jak šťastní by byli bývali materialisté minulého století, kdyby byli měli takovéto zbraně! Vedle toho vidíme u Freuda silně vyvinutý historismus. Nehledí na náboženství jako na daný fakt, dnes a na tomto místě, a neptá se, jak ho lze v dnešním světě užiti a s jakými vyhlídkami; nikoli — vrací se daleko do minulosti a dokazuje nám, že »vznešené« náboženství povstalo jen personifikací, že jeho původem byla lidská bezmocnost a Oidipův komplex. Tedy věci, jež nás zajímají jen teoreticky a které na naše hodnocení nemohou míti sebe menšího vlivu. Podobá se v tomto ohledu onomu čínskému císaři z Andersena, jemuž se nelíbil zpěv slavíka, poněvadž to byl »jen« přirozený pták a ne umělý výtvoř lidských rukou.

Druhým nápadným rysem Freudovy práce je upřílišněný ohled na kolektivum a přehlížení individuálního života. Vše, co uvádí na obranu náboženství, je shrnuto v jeho větě, že »náboženství ovšem prokázalo veliké služby kultuře, poutajíc nespolečenské proudy lidské«, avšak, že výsledek není roven úsilí a času, kterých si vyžádal. Díváme-li se jen s tohoto stanoviska, pak ovšem náboženství propadá na celé čáře. Avšak náboženství a veškeré iluse vůbec nemají jen tento policajtský úkol na světě. Jsou výplodem subjektu, slouží k plnějšmu prožití života jedince; jejich sociální použití je teprve druhotné, byt i proto ne méněcennější. Myslím, že mi bude porozuměno: křesťanství n. př. nebylo jen důvodem k fanatismu a k davovým psychosám, vybíjejícím se hromadnými záchvaty hysterie. Stvořilo nejen ponuré výstřední askety, ale poskytl i útěchy milionům a milionům prů-

měrných lidí. Vedlo nejen křížové války, ale nadešlo i umělce, filozofy a vědce k nesmrtelným dílům. A hlavně: dovedlo utěšit jedince, jenž stál na pokraji zoufalství. Ovšem tato minulá plus, stejně jako řada minus mají hodnotu jen historickou a neznamenají v očích dnešního člověka ani zatracení, ani ospravedlnění náboženství. Nežijeme v době, kdy by dokonalost člověka bylo lze dokázatí řadou ušlechtilých předků, nebo zavrhnouti člověka-nalezence. Co nás hlavně zajímá a čeho se Freud dotýká jen letmo, je otázka, zda v dnešní době a u civilisovaných národů má náboženství a v širším smyslu iluze vůbec nějakou hodnotu.

Freudova kusá odpověď vyznívá záporně: náboženství mělo již dosti času ukázati, co dovede: dnes »jen vědecká práce je jedinou cestou, jež nás může vésti k poznání vnější skutečnosti«: jindy píše ještě určitěji, že »nad rozumem není žádné instance«. Zašli bychom příliš daleko, kdybychom dopodrobna chtěli rozebírat tento Freudův názor. Jen několik poznámek: Freud se zde zřejmě blíží otázce vědění a věření, otázce, která dosud čeká na podrobnější zpracování, přesto že v poslední době jí byla věnována zvýšená pozornost. Rozdíl mezi věděním a věřením je jen stupňovitý, nikoliv absolutní. Během času přechází jedno v druhé; nejsvětější vědění mění se v pověru a nasměle víře dostává se potvrzení od současné vědy. Věsti mezi obojím ostrou hranici je velmi pochybné. Názor Freudův, stavící proti sobě rozumovou vědu jako jediný bezpečný pramen poznání, a víru iluzorního rázu, připomíná silně jednostranný racionalismus vědců, oslněných svými úspěchy. Objektivní poznání je samo sebou iluzorní, neslouží-li k vyplnění našich přání, neslouží-li k činnosti. Jediným měřítkem jeho správnosti je jeho použitelnost. Snaha po poznání neosobním, ryze teoretickým je nejen marna, ale je i stejným bludem, jako poučky náboženské. A použijeme-li tohoto měřítko i na t. zv. Freudovu iluzi, na náboženství, uvidíme, že jeho použitelnost v mnoha a mnoha případech je nepopíratelná. Freud sám upadá v pochybnosti, zda jeho víra v rozumové poznání není jen stejnou iluzí. Aby se z této nejistoty dostal, snaží se na podobných případech ukázati rozdíl obou způsobů poznání. »Moje iluze«, píše — »nehledíc k tomu, že jejich nesdílění není trestné, nejsou nekorigovatelné jako iluze náboženské a nemají charakter bludu.« Zdá se, že Freud touto větou nejistoty nepřekonal. Nesdílění vědeckých pravd v nejšířším slova smyslu, je v kulturní společnosti, ne-li trestné, tož alespoň jistě nepřijatelné; ze zaujatosti mnohých vědců a kulturtrágrů a z ostrosti vědeckých sporů dalo by se mnohdy souditi i na »wahnhafter Charakter«. Vzpomeňme jen Häckla a boje materialistů proti náboženské pověře!

*

Z tohoto stručného přehledu snad by se mohlo vyčísti odsouzení Freudova pojetí a nekompromisní obrana náboženství. Byl by to však omyl. Není pochyby, že ve Freudovi je mnohý cenný postřeh, je nesporné, že náboženství v svých pozitivních formách dnešnímu člověku již jen stěží vyhovuje. Avšak na následující jsem chtěl upozorniti: Freud nesporně nese řadu nových myšlenek, ale podivná věc: nemá nic jiného na práci, než aby tyto nové postřehy oděl starým materialistickým rouchem a aby nám je podával ve formě pro nás nepřijatelné. Je známo, co odporu vyvolala celá Freudova teorie. Nebylo to jen nemírné združňování pohlaví, proti němuž byly namířeny námitky laiků, ale i zjevný materialismus, který vyvolal značnou nedůvěru u odborníků. Jest v tom i kus tragiky vědecké práce: Freud, psycholog, který osvobodil psychologii od násilností materialistických, upadl sám alespoň formálně ve svých výkladech zpět do starých pout. Dovedl nám ukázati složitost a jemnost duševních pochodů, ale sám se nenaučil mluvit o duši jinak, než jako o mrtvém stroji.

V.

DOBA A LIDÉ

Rostislav Kocourek:

Světoběžníci a jiní trosečníci.

I. O cestovatelích kolem světa z povolání.

Vycházeli nebo vyjížděli ze Staroměstského náměstí na cestu kolem světa. Praha hleděla na ně pěkně a loučila se s nimi. Tenkrát byla cesta do blízkého Orientu ještě velkým podnikem, což teprve cesta kolem světa. I listy ve svých sportovních rubrikách se rozepisovaly o zamýšleném výkonu a oznamovaly, že budou uveřejňovat původní zprávy.

Teď už se na ně nic nedá, nejvýš se jim nadá. »Kazí naši národní pověst za hranicemi, ostudy a nepříjemnosti, způsobené trampy československé národnosti, padají na hlavu celého národa.« Stávalo se našim bohatším výletníkům, že, když hrdě prohlásili, že jsou »Čechoslovák«, uslyšeli: »Á, jdete kolem světa, rozumím,« což je velmi zarmoutilo. Uvidí se v průběhu článku, že nejsme advokáty trampů. Protože však nebudeme mít příležitost zabývat se bohatšími výletníky, řekneme ihned, že na stupeň kultury národa se soudí podle nich, ne podle trampů. Naši zámožní výletníci representují národ. Lze říci, že naši nás nerepresentují vždy dobře. Jeden z cestovatelů kolem světa popisuje mi takový jeden nedobry exemplář: »Vykládal asi hodinu, a já se díval na ten zbytek cigarety, jak jej zvednout. Utratil asi třicet tisíc, ukradli mu deset s hodinkami i pasem. Francouzsky neumí, španělsky, co na cestě pochytil, anglicky nic (říká, že umí, ale *one* vyslovuje *en*), italsky říká »si«, jen němčinu snad ovládá. Je pět měsíců na cestě. Toho špačka jsem před ním ostentativně sebral, abych mu dal najevo, že ho určitě otáhnou, a nabídl jsem se mu za průvodce po městě. Styděl jsem se za něho. Chlap zanedbaný. Košili špinavou, rozbitou podšívku na kabátě, do mešity nemůže, protože má rozbité ponožky. Při tom tisícovkami hází a ukazuje je v nejrůznějších valutách. Česká mizerie. Jsem deset dní bez krejcaru, bez jídla, bez lůžka, snažím se být čistý, oholený, boty si občas opráším, a on za 1 frank 50 si košili vyprat nedá. Na ulici křičí a zajímají ho jen věci laciné. Tak jsem ho, člověče, dostal. Dovedl jsem ho do židovské čtvrti. Zazářily mu oči, když viděl kilo bíle poprášených fíků za frank. Koupil je a v tu ránu snědl. Jsou to nahnílé fíky, které židi poprašují moukou; myslím, že má na týden úplavici.« Osoba snad výjimečná, ale jeho rysy se často objevují mezi našimi výletníky. Protože oni budují tradici československého národa v cizině, ať podle toho jednájí. Bydlí-li v nejlacinějších hotelích a jedí-li ve špinavých restauracích, jezdí-li na palubách a hledí-li sehnat všechny možné i nemožné slevy, je-li ruksak jejich zavazadlem do Monte Carla a pletou-li si je lidé s trampy, byl by spíše na místě protest trampů československých než protest jejich.

*

Mladí hoši vydali se před časem na velikou cestu. Někde jsou a nějak se jim vede. Jen konsuláty by mohly podat zprávy, ale ne přesné. Globetrotter se tají svým zaměstnáním na konsulátě, zvláště žádá-li podporu. Pokusíme se nahlédnout do jejich života.

Češi zaujímajú svým počtom medzi trampy vynikajúci postavení. Prirozené. Po prevratu sa nám otvoril svet, a kto len trochu mohl, vykoukl za hranice. Mnoho se mluví o mäkkých nádrech ciziny, ktorá sa nemôže dočkať synů národa, ktorý se dobre zasloužil o víťazství věci spravdivé. Sportovní vlna podložila tyto podniky. Cestovalo sa: pěšky, na kole, tricyklu, motorce. Kam? Kolem světa. Když se slyšelo, že máme v cizině také konsuláty, byla z toho velká radost. Že konsuláty opatří nocleh a jídlo, to se pokládalo za samozřejmé. O penězích na cestu zpět se nepochybovalo, jen o tom, je-li konsulát povinen zaplatit i cestu k dalšímu konsulátu, se nevědělo jistě. Při nejmenším však opatřuje slevy. Peníze po válce litaly snadno a byl jistě ve vzduchu smysl pro výjimečné. Práce, každodenní dřina, dvacetiletým obráncům vlasti se nelíbila. Nelíbila se ani studentům, ani starým pánům tenkrát. Lidé dosahovali vysoké kariery, bohatství se rychle nabývalo, tempo života vzrostlo a rozletělo se, s nimi mladí. Rozvlnění dosahuje i do dneška a zůstane už v nás i s tím poválečným tónem. Zdálo se být velmi snadné a celkem čestné, na cestu si vydělat prodejem pohlednic nebo prací svých rukou. To byli ti, kteří se už z republiky vydali jako profesionální cestovatelé.

Mnozí z nich cesty zanechali úplně, uchytili se a pracují, za těžších podmínek než by pracovali doma. Úbytek ten je zase vyvážen přílivem mladých mužů, kteří původně odešli do ciziny na práci nebo na zkušenou a v době nezaměstnanosti si uvědomili, že prodat pohlednici lze každý den, ale pracovat jen jednou za čas. Vedle nezaměstnaných dělníků rekrutují se v cizině noví cestovatelé z dělníků-odpichovačů, kteří pracují v jednom místě, aby si vydělali na cestu dále. Nelze jejich počet ani přibližně určit. Mění se den ze dne.

Českoslovenští globetrotteri jsou uniformováni. Jejich uniformou je skautský oblek. Široký americký kloboúk, zelená (nebo hnědá košile) se šátkem, stužkou Praha-Československo, vojenské kalhoty a vlněné punčochy, pás se skautským nápisem. Všechno tak, jak old boys Svazu čs. skautů-junáků si to představují. Vojenské boty a italské tele doplňují zjev. Každý se za nimi ohlédne, a to oni potřebují. Musí už svým zjevem budít pozornost, aby se dal rychleji udělat obchod. Dobré obchody dělal Čech-legionář se stužkami svých vyznamenání na prsou.

Vedle skautského úboru je součástí výzbroje našeho trampa kniha, do níž si dává potvrzovat od obecních úřadů a četnických stanic, že prošel tou a tou obcí. Kniha ta může být dobrým dokumentem. Začátečník se s ní mnoho nechlubí. Čím delší je cesta, tím větší naděje na příspěvek. Tramp, který vyšel z Prahy, mnoho v Hostivaři nepořídí, obejde-li ale svět a bude chtít v Hostivaři příspěvek na poslední etapu, má slušnou naději. Kniha cestovatelská, v každém městečku a vesnici »autenticky« podepsaná úřední osobou a orazítkovaná, má prý značnou cenu. Jeden z nich tvrdil, že mu za knihu dávali v Paříži 8000 franků, ale on že ji neprodal. Na otázku, kde ji má, zůstal odpověď dlužen, ale jinak říkal, že ji přece nebude vydávat nebezpečí ztráty. Jiný si jedno takové razítko s podpisem odhaduje na 80 fr. Tady to ovšem prodávat nebudou, ale až prý skončí svou cestu budou nasedat v Americe na loď, uspořádají dražbu a bude peněz jako želez.

Je těžko dostat od globetrottera cestovní pas k na-

hlédnutí, ten by ho mohl usvědčit. I tu šikovnějši si dovedou pomoci. Seženou si visa mnohých evropských i mimoevropských států. Není tolik zasvěcenců, aby hledali razítko pohraniční stanice nebo přístavu.

Nejobvyklejší úhradou cestovních výloh je prodej pohlednic. Budeme o něm mluvit širě. Teď zatím jen, co jsou ty pohlednice. Především se jim neříká pohlednice, ale karty, to už je výstižnější. Na kartách je někdy fotografie cestovatele, není však nutnou. Bývá na nich jméno, ale ani to není nezbytné. Text karty je zahájen čarovnou formulí: Cesta kolem světa. Česky, německy, francouzsky, anglicky a po případě italsky. Pak je povídání, různíci se u každého cestovatele, o tom, proč cestu tu podniká, a na konec: Přispějte podle možnosti k hrazení výloh tím, že si zakoupíte tuto kartu.

To by bylo asi všechno, co všichni trampové s sebou nosí. Mnoho jich má nějaký hudební nástroj (nejčastěji tahací harmoniku). Nesetkal jsem se s trampem, který by byl opravdový muzikant, ale nějakou písničku pochodovou hrávali dost slušně. Stačilo to na upoutání pozornosti. Příznačné je, že předmět, který by měl být nezbytnou součástí trampské výzbroje, fotografický aparát, je úplnou výjimkou. Na tom je nejlépe vidět, jak pro základní věc, t. j. cestu, krajinu a lidi, je velmi malý zájem. Nepodařilo se mi dále zjistit mezi těmi hochy ani jeden deník, jako kdyby se po jejich cestě nic nedělo, jakoby nic neviděli.

Nejde tedy v případech mně známých o cestu kolem světa, ale jen o povolání, o firmu pro vydělávání peněz. Pohyb a krajina je jim prostředek, je práce, je jejich surovina, není cílem. To se dá soudit už podle výzbroje, a potvrdí nám to i skutečný jejich život.

*

Před pěti lety vyjela z Prahy trojice mladých hochů (do dvaceti let) na tricyklu. Byli všichni vyučení řemeslníci a nevedlo se jim v Praze zrovna špatně. Ale toužili po něčem neobvyklém. Dva z nich byli silní, zdraví a chtěli svou energii vybit jinak a s větším peněžním úspěchem než doma. Pravidelnost normálního života je utloukala. Četba zálesáckých románů rozčilovala. Zmínka o džunglích popichovala. Filmy naplňovaly je touhou. Prodali co měli, sehnali několik set korun prodejem svých pohlednic, naplnili jimi ruksačky a odjeli. Ze své vůle odešli s plnou chutí. Šli dělat cestu kolem světa a nezapomněli si aparát. Jejich dopisy byly vlastně deníkem. Šli však na cestu naprosto nepřipraveni. Neznali kromě češtiny ani jednoho jazyka. Jen cíle byly ujasněné: hodně prožít, vidět a vrátit se jako boháči. Jeden z jejich dopisů otiskují.

*Antonio Alipio Coragem,
Sandando-Lumbala.*

To je hlavička dopisního papíru, na němž psali.

Milý příteli!

Předem přijmi mnoho srdečných pozdravů a nezapomenutelných vzpomínek. Nyní nalézáme se 700 km od Elizabethville v Belgickém Congu, jdeme pěšky, jelikož kola na tuto cestu stále písčitou jak na Sahaře ceny absolutně nemají. Cesta je velice zajímavá, ale též i velmi nebezpečná. Jdeme sami dva*) a máme pouze jeden šestirannový revolver na obranu proti dravé zvěři i proti

*) Jeden z nich už ve Francii onemocněl. Prodali tricykl, koupili dvě kola a nemocného nechali, kde byl.

ostatnímu nepříteli. Lvů jest zde hojnost, na ty však revolver neplatí, proti zvěři ostatní jest dobrou obranou. Jsou zde »Ouça«, tak jim říkají Portugalci, myslíme, že jsou to levhardi. Jsou větší než tygr v Indii a téměř stejně zbarvení. A jsou též zákeřnějšími a vrhají se na kořist a když mají hlad i na člověka z veliké blízkosti, obyčejně se skály a proto je revolver proti nim zbraní dobrou.

Zaslali jsme již několik kožesin menších dravců domů. Doufám, že až se vrátíme budeme mít tolik, by jsme mohli všichni tři v klidu a odpočinku žít. Zde v této stanici odkud píše hostí nás tento obchodník, jehož firma je nahoře psána, dva dny a na rozloučenou nám dal každému jeden dosti veliký diamant každý o velikosti asi dvou hrášků. Z této stanice je asi 2 hod. pěšky na diamantová pole a nevěřil bys svým očím co je zde diamantů. Černoši, kteří na těchto polích pracují, vynášejí podloudně tyto drahé kameny a pět-deset ve velikosti hrachu prodají obchodníku za kousek látky. Nám se sice to štěstí asi nepřihodí, ale kdybychom se zde mohli as měsíc zdržeti mohli bychom býti boháči ale věř, že někdy jsou takové okolnosti, že příležitosti ke štěstí není možno ruku nastavit. Neděláme si z toho hlavu. Není-li fortuna zde, bude jinde. Ale hlavní věc, že musí býti.

Však buď trpěliv, vrátíme se sem do této země budoucnosti ještě jednou a to s ohromným plánem. Teď je portugalská měna trochu nízká Portugalci nemají mnoho kapitálu na zkoušení a první práce v zemi. Prosím tě, obstaraj cenníky zboží těchto továren a zašli mi je na danou adresu:

Jablonecké továrny na porculán i skleněné náramky, náhrdelníky, hodinky (hračky) a různé. (Toto je pro obchodníky v Afriky, co obchodují s domorodci. Potom cenník i s dopravou plzeňského piva pro Afriku. Cenník Baťovy továrny na obuv i s dopravou pro Afriku. Bude to stát trochu peněz, ale to již ti vynahradíme!! Zdar dáva

A. B., C. D.,
Cape Town 1, Sud Africa.

Prosíme čtenáře, aby znovu četl tento dopis. Je to jeden z podivuhodných dokumentů k sociologii profesionálních světoběžníků. Necht si tu všimne: 1. slohu, přírodopisu, cíle životního, 2. nadsazování, 3. útěku před štěstím = honby za fortunou, 4. ještě jednou se vrátíme, 5. valutárního hodnocení, 6. žádosti o ceníky, 7. adresy. Mnohé z toho ještě potkáme.

Tato trojice (vlastně dvojice) prošla typickými proměnami světoběžnickými. Základem jejich výdělků byl v Evropě prodej pohlednic, pomocným prostředkem je práce, k níž byli kvalifikováni. Není jejich vinou, že se tomuto prostředku ještě nedostali. Práce, každá, bez výjimky, potřebuje pevné centrum činnosti, čas a pravidelnost. Tři věci, které jsou pěstí na oko povolání světoběžnickému. Opustili takto výhradní prodej pohlednic a přešli k cestování od jedné osoby k druhé. Výhodně navázané známosti v Severní Africe mezi obchodníky na menších místech dopomohly jim k doporučujícím listům, které rodí nové. Mají menší možnosti v hotovosti, ale noclehy, stravu dobrou. Být hostem z povolání nevyžaduje většího mravního sebezapření než prodej pohlednic, ale oslabuje to vůli k činnosti. Ať je totiž činnost spojená s prodáváním pohlednic jakákoliv před očima soudce, je to přec jen činnost. Trochu podobná obchodu. Tramp má povinnost určitou

část získaných peněz uschovat na nákup nového zboží, musí přemýšlet o nejnvýhodnějších odbytištích, studovat v exotických zemích roztroušení evropského obyvatelstva, vymýšlet nejnvýhodnější způsob prodeje, rozvrhnout si na každý den část města, rozdělit si s partnerem krajinu tak, aby společně zatáhli co nejširší pás a v něm nejnadějnější místa. Vychovává to konečně k jisté samostatnosti, neboť je třeba téměř každý den změnit novou krajinu, v níž není ani jeden známý, najít si nocleh a nejnvýhodnější stravování.

Nedostatek takové činnosti, třebaš se zdá být pracovitému člověku u nás ničím, schází profesionálním hostům. Jdou z ruky do ruky. Někdo doporučí ze zájmu, má tu a tam styky s dopravními společnostmi, slevu opatří nebo volnou jízdu, povykládá si, nějakou tu desítikorunu taky přidá a pošle dál. Pokud se to děje ze zájmu o cestu nebo cestovatele, jistě v tom nemůžeme vidět pro světoběžníky nic špatného. Naopak, proti prodavačům pohlednic jsou tu výhody. Nutnost styku s lidmi zarostlými do kraje, možnost hodně se dovědět, pořádně po domácku se najíst, poznat krásu stálého života v rodině, práci, kterou třeba vyvinout, aby se mohlo zakotvit, a nutnost zakotvení, aby se mohlo pracovat. Ale tolik zájmu o cestování kolem světa mezi lidmi není, aby se v řetězu hostitelů nepřišlo k osobě, která je doporučujícím listem svého známého nemile překvapena, tím trapněji, čím bezvýhradněji doporučující list jí dává cestovatele na starost. Dovedem si představit, jak takoví nucení hosté, k nimž hostitel nemá jiného vztahu, než že zavádili po své cestě o jeho známého, rušivě zasahují do života rodiny. Rodina je organismus a brání se cizímu živlu, který se vtírá. Obranné prostředky vytvářejí atmosféru, kterou naši profesionální hosté nemohou přemoci, ale v které se budou musít naučit žít, protože pravděpodobně v ní zůstanou po celou cestu. To je ten mravní zlom, který naši hoši museli hned v druhém pohostinném domě prožít. Chlad, omrzlost, netrpělivost hostitelů musili snášet. Vydrželi to. Obrnili se názorem, že jejich hostitelé nejsou čestní lidé, když je, hosty jejich přátele, tak nepěkně vítají. Měli se tedy sebrat a odejít. Ale kam? Jsou třebaš v krajině, kde je jen několik bílých rodin, mezi černochoy nic neseženou. Uvědomí si tedy, že hroší kůže je nejvydatnější výdělečný prostředek, a rychle ji na sebe navlékají. A za čas už se usmívají při nejtvrďší narážce hostitelově. Co od něho chtějí? Co nejdelší pohostinství. Na čase našim hostům nezáleží, oni hledají jenom pramen, proč tedy nepít, když jsou u něho, a proč se vydávat na cestu, kde pramenů není. A tak se sedí. Hostitel už toho má dost, zaopatří jim cestu zdarma nebo za své do dalšího přístavu, dá jim doporučující list na svého úhlavního nepřítele, a naši jedou. Situace je ještě horší, protože nepřítel svému protivníku není jistě vázán prospívat prostřednictvím hostů, ale už jsou v domě, a aniž pozorují nechut, zasedají k večeři.

Co má tato kategorie na práci? Nic. Jen vyrovnávat se se svou nečinností, zavírat oči před prací druhých, sestavovat nemohoucí plány, které páli v okamžicích zrodu jako v zaplaceném náručí, sentimentální vzdychání po milé, která čeká. Cizí město není jim soupeřem. Prvního strážníka najít a jde se podle napsané adresy. Kudy, co na tom. V domě hostitelově se odpočívá a čeká na výhazov. To také není činnost vzpru-

žujúci. Je to pohodlný život, ktorý na duševnú činnosť kladie najmenšie požiadavky, vylučuje ovšem sebeúctu. V prvých dobách této činnosti naše dvojice si privydelávala prodejem pohľadnic. Ale ztratila už pojem rovnováhy príjmu a vydání, a přes to, že se jejich příjmy udržely výtěžkem z prodeje a jejich existenční výdaje pohostinstvím zmenšily téměř na nulu, neušetřili ani tolik, aby si mohli dát natisknout pohlednice nové. Přestali hospodářsky myslet a žili z toho, co Pánbůh dal. Když hodně, utratili hodně. Nebylo-li nic v kapse, měli zabezpečeno jídlo, nocleh a věděli, že hostitel se jich nemůže zbaviti jinak než zaopatřením dalšího zabezpečení. A to je zkazilo.

Světoběžnické povolání hraničí všude s podvodnickým. Z této kategorie je malý krůček k vrstvě kobylek hotelových, o nichž budeme hovořit v kapitole druhé.

*

Před chvílí jsme označili činnost spojenou s prodejem pohľadnic za činnost kladoucí značné požiadavky na myšlení a organizační talent trampů. Dovolte, abych vám představil dvojici cestovatelů Bědu z Brna a Pepíka z Prahy, žijících se tímto obchodem. Běda je drobné stvoření s unavenou tváří, rameny do předu skloněnými. Je to tělo, které asi vůbec nestojí za mnoho, je deformováno skautským oblečením. Hlava je zatopena americkým kloboukem a krk ohromným šátkem. Nohy, pokud jsou v mocných turistických punčochách, jsou mohutné, jinak slabounké. Běda končí v solidních podstavcích vojenských bot (systém hodně vzduchu), koupených v Tunisu za devět franků. Je sirotek a tvrdí, že má obchodní akademii, je mu 25 let.

Pepík, vyučený řezník a uzenář, chodí krokem řecko-římského zápasníka s rukama trochu od těla, jakoby je pro svaly nemohl k tělu přitáhnout. Silák dvacetisedmiletý. Vyniká tím, že raději než za výdělkem, žene se za sukni.

Každý z nich má za sebou hloupý život, setkali se v Jugoslávii. Pokoušeli se o všechno a neměli štěstí. V pase mají zaznamenaný podpory 3, 5, 10 fr. z chudinského fondu. Potloukali se po asylech, probili se přes Itálii do Tunisu, kde prodali všechny svoje věci za 45 franků a koupivše si skautské košile stali se členy počestného cechu cestovatelského.

Jejich cesta kolem světa není ovšem než reklama, nikdy na ni nemysleli, ani ji nehodlají uskutečnit. Jejich firma vznikla z nemožnosti uchytit se tak, aby bylo z čeho pravidelně žít. Říkají, že chtějí do západní francouzské Afriky, do belgického Konga, do jižní Afriky a Ameriky. Běda troufá si vydělat v Maroku čistých 1500 franků.

Podle jejich údajů činí výdělek každého z nich pravidelně kolem 1000 franků měsíčně. Nejvýše dosažený příjem byl 2000 franků za měsíc. Životní úroveň těmto příjmům neodpovídá. V hotelu předposledního řádu měli šeredné zatuchlé místnosti à 6'60 za den a noc. Na čistotu těla si nepotrpěli. Běda, ač se potulovali po břehu moře už od Alžír, se ani jednou za minulý měsíc nekoupal. (Pepík se nekoupe ze zásady.) Nemají kartáček na zuby. Nemají svého mýdla. Prádlo jen dvoje, včetně ponožek. Jako z vnějšku, tak i zevnitř tělo zanedbávají. Nejedí pořádně, neodpočinou si a nemají tělesně nic z toho, že jsou na jihu. Jedí v arab-

ské jídelně, kde skoro za nic dostanou velkou porci ničeho. Ovoce si nekupují, venkova neužijí, slunko k nim nemůže, zábav skoro neznají. Ve volném čase vysedávají v kavárně. A mohli by snadno za měsíc vydělat jednak na běžné potřeby a pak na pár týdnů pobytu na vesnici u moře, aby se trochu dali dohromady.

Vypravil se Běda jednoho dne do Sénie a vzal mě s sebou. Pepík nepracoval, měl ještě 30 franků v kapse. Běda má v ruce Cestovní knihu III., čili podle něho lièvre III., a v ní lístky s českým nápisem: *Zesta kolem světa. Prosim kupte kartu.* Francouzský a arabský text je delší a vykládá, že se vydal Běda v r. 1922 na cestu kolem světa, aby dobyl ceny nějakého klubu, že hodlá v r. 1932 cestu ukončit. Aby mu přispěli na hrazení výloh spojených s cestou dobrovolným příspěvkem. Tu kartu, na níž není fotografie, dá na stoly v kavárnách nebo na pulty v krámech. Dá-li kdo alespoň frank, nechá mu ji. Kdyby na této kartě bylo: Jsem hluchoněmý, prosím ctěné dobrodince o příspěvek — řekneme tomu žebrání. Cestovatelé kolem světa tomu říkají, že shánějí prostředky prodáváním fotografií. Mezi sebou pak téhle činnosti říkají: pracovat, robot, dělat, česat, vydělávat, škubat, otřepat, jít na práci, vyždímat, cucat, vycucát, ale nikdy žebrat.

V Senii měl Běda za hodinu po práci. Byl nespokojen. Vybral dvanáct franků v mědi. Sliboval, že to v městě vynahradí. Z hlavní silnice jsme odbočili doleva, pravá část už byla udělána. Běda každou chvíli odbíhal, vcházel do domků, krámů, bavil se s dětmi o tom, je-li mamá doma, a při tom mně vykládal tyto zkušenosti: »V pekařství, povídá, vždycky něco dají, frank, dva, pět sous. V lékárně nedávají, ale když už, tak pět franků. Ševci sebe chudší vyhrabou aspoň dva sous. V kavárnách a restauracích se vybírá dost dobře. Záleží hlavně na tom, kolik a jak dá první. Začne-li někdo: »To mě nezajímá,« je lépe se sebrat a odejít. Prý jsou lidé tak sprostí, že se zeptají, proč nejde pracovat. Španělé nejsou inteligentní, nic nedávají. Italové inteligentní jsou. Já se s nimi nepáru, se Španěly. Muž není doma. A na co máte potřebí muže? Přijďte za chvíli! Jó, paní, akorát, já se za tři roky vrátím, abych si k vám pro ten krejcar přišel. A tak máte lidi blbý a inteligentní. Inteligent nám dá vždycky, blbej má moc rozumu. Že byste to nemohl dělat? I otrkal byste se, já taky vynechával, ale teď vlezou všude. A hezké holky? Právě k nim jdu nejraději. Vždycky něco dají, musí se umět zašpásovat.«

Po vykonané práci sejdou se v kavárně a počítají přede všemi vyzískané peníze. Cinkají mědi, niklem, stavějí do sloupků a zaokrouhlenou sumu vyměňují za papír.

Cíl jejich — být bohatý. Pepík to zjednodušil i zkomplikoval: bohatou holku dostat. Běda prohlašuje, že se nevrátí domů jinak než v autu. Ukáže jim, co to je postavit se na nohy. »Budu znát svět a jazyky, najdu si pěkné zaměstnání,« říká, když na stotisíce a auto zapomněl. Pepík vede za každých okolností svou: »Hezká je,« povídá o pokojské, s níž se blíže zná, »ale chudá, s tím nic není.« Zdá se, že každým dnem přibývá hovorů o usazení a životě, do něhož tuhle cestu nevěctají. Mají nějaký základ? Pepík se jakživ o základ filosofický nestaral. Za to Běda, inteligent, podává tento výklad: »Život je obchod. Muž se žení, protože by ho to jinak stálo víc. Žena se snaží mít dítě,

aby ji muž nemohl tak snadno vyhodit. My tadyhle se tlučeme, taháme, mrzačíme a za to chceme od lidí peníze. Máme na ně právo. První krok k tomuhle zaměstnání je říct, že toho člověka, na kterém chci peníze, už neuvidím. Proč se tedy stydět a proč hledět na sebe? Tadyhle naval prachy, dáš, poděkuju, nedáš, neřeknu nic, ale budeš-li se honit, vynadám ti.« Konsuláty by prý je měly podporovat. Přece si sami všechno platí, vrátí se bohatí, budou platit z těch peněz státu daně, zařídí obchod, továrnu, na které zase stát vydělá. A tak se mu zdá chladné stanovisko konsulatů nepochopitelné.

*

Naši dva známí jsou mezi trampy totéž jako pouliční prodavači zápalek mezi obchodníky žabaři, detailisti, hnídaři. Ale jistě nám o podstatě věci řekli dost. Jsou cestující s pohlednicemi vyšších kategorií, kterým se podařilo vniknout k nějaké organizaci, jež jim v jejich cestě pomáhá. Představme si trampa, který by vpadl do srdce Sokolské Obci, a že by se všichni náčelníci uvolili vzít si prodej na starost. To se výjimečně stane i v cizině. Dobrovolnými pomocníky jsou skautské organizace, učitelstvo a p. Jsou trampové, kteří v pěkných cestovních šatech vybírají jen v nejlepších restauracích a kavárnách, říkají, že se jim vyplatí k vůli tomu vést nákladnější život. Stalo se, že světoběžník si najal za sebe prodavače, aby měl město rychleji odbyté. Trampové, kteří svůj příchod oznamují na plátnech biografu a za něž biletáři prodávají lístky. Světoběžníci, kteří z důvodu příslušnosti k určitému povolání, dovolávají se výhradně pomoci svých kolegů a p. Mění se sice výše výdělků, způsob života, ale základ zůstává týž. Prodávají se pohlednice. Jenže někde za pětník, jinde za pětku.

Vyplatí se to? Ne, pokud se jde kolem světa, abych vydělával. Příliš mnoho tělesně ztrácím, mravně se kazím, než aby to stálo jen za jídlo, jež vydělám. Vydělává-li kdo takto peníze jenom proto, aby mohl kolem světa, pak můžeme začít o výnosnosti přemýšlet. Hledat možný výsledek a srovnat s nákladem. Řekneme-li, že se to vyplatilo, nedotkli jsme se ovšem stránky mravní, protože, z kteréhokoliv konce vzato, vždycky je to žebrota.

Vedle těchto dvou typů trampů jsou jiné: světoběžníci s přednáškami, lidé s jistým školním vzděláním, kteří si pozvou své podporovatele do jedné místnosti; světoběžníci-žurnalisté z povolání (na rozdíl od ostatních světoběžníků, kteří se všichni za žurnalisty vydávají) pokud jim list nehradí všechny náklady a jsou nuceni dovolávat se pomoci; cestovatelé-muzikanti, kteří se značně podobají žebrákům — hrají jen v místnostech třetího řádu a pod širým nebem; světoběžníci s aparát, kteří vždycky slibují hostitele vyfotografovat a nikdy fotografie nepošlou; trampové skuteční sportovci, kteří píchají loďku, šlapou kolo nebo matku zemi a žádají podpory. Jen jedno všichni mají společné: kdo se z nich vrátil, stěží vyškrabal z kapsy na elektriku, stěží postavil pevně svou kariéru. Kteří se nevrátili, zanechali dávno cesty a prohlubují se ve dvou zaměstnáních, jež se světoběžnictvím velmi úzce souvisí: povalečstvím a podvodem. Najdeme jejich stopy mezi ostatními trosečníky.

V Ě D A A P R Á C E

H. W. Loon:

Prospívá věda míru?

Když commander Byrd po svém letu přes oceán přistál ve slunné Francii, byl požádán, aby pronesl nějakou řeč. Vyhověl a ve své řeči pravil mezi jiným: »Za 20 nebo 30 let bude možno pravidelně létat z Evropy do Ameriky a zpět. Těší nás, že náležíme k průkopníkům tohoto velkého díla mezinárodního sblížení a přátelství. Jsme všichni posly míru a přátelství. Teprve až všichni národové budou mezinárodními vzdušnými cestami sblíženi, nebude válka již možná, a tím uskuteční se také sbratření lidstva.« (Dlouhotrvající potlesk).

Tato řeč byla kabelována do Ameriky, a druhého dne ráno přinesly časopisy interviewy s vojenskými odborníky, kteří poukazovali na nové nebezpečí, jež hrozí naší národní existenci úspěšnými lety přes oceán. Vyzývali proto kongres, aby povolil úvěr několika miliard dolarů za tím účelem, aby provedena byla úspěšná obrana proti útokům ze vzduchu.

Většina učenců profesorů, kteří studovali poslední válku, zdá se shodovati se v tom, že nebylo by k válce došlo, kdyby nebylo telegrafu. Před sto lety, v době kurýrů, byla by zpráva o vraždě v Sarajevu došla do vzdálenějších končin světa, jako Petrohradu nebo Christianie, teprve po dvou nebo třech nedělích. Byl by uběhl měsíc, než by někdo v Berlíně nebo Londýně zvěděl, co soudí Štokholm nebo Madrid o možných následcích tohoto politického dramatu. Ve skutečnosti byly však všechny telegrafické linky evropské nabitý náhle poplašenými zprávami. Některé z nich docházely tak rychle, že se až předbíhaly, sobě navzájem odporovaly a příjemce ponechávaly v úplné nejistotě nebo jim dávaly na vůli, aby si je vyložili tak, jak nejlépe se jim hodí. K tomu přistoupil ještě zmatek, zaviněný překládáním z jedné řeči do druhé. Kdyby nebylo elektromagnetického telegrafu, byla by se v několika nedělích klidného uvážování jistě našla cesta, která by byla vyvedla z tehdejších nesnází. Jest zajímavou čísta ve sloupcích starých novin, kterak královna Viktorie a prezident Lincoln navzájem si blahopřáli k dokončenému položení podmořského kabelu, který »jejich země a svět vůbec pro vždy spojiti zázračnou elektrickou jiskrou«. Morse měl nesporně jen dobré úmysly, ale jeho vynález byl pln špatných možností.

Nobelovo jméno jest každému známo podle nadace jím založené, z níž rozdíleny jsou ceny mezi osoby, jež vynikajícím způsobem zasloužily se o pokrok lidstva. Co však méně lidí ví, jest, že Nobel byl doboručný muž, který daroval světu dynamit, od něhož očekával velké věci. Dynamit měl býti požehnaním pro farmáře, bojujícího s kameny a pařezy; život horníkův měl býti bezpečnější a šťastnější; dynamit měl býti dobrodínem pro celý průmyslový svět. Ale nezbytní vojenští odborníci zmocnili se ihned věci. Dynamitu bylo ihned použito k odpravování lidí na věčnost, a starý Nobel odkázal peníze ze svých továren lidstvu vůbec, aby toto aspoň nepřímo mělo nějaký užitek z nešťastného jeho vynálezu.

A jaké zázračné účinky byly očekávány od střelného prachu! Měl býti velkým spojencem demokracie, jež utlačovaného sedláka měla osvoboditi od násilného panování Jeho Milosti loupežného rytíře. Možno se dotázati těch, kteří přežili poslední válku, jak užitečným vynálezem střelný prach byl.

Nesmíme zapomenouti na staršího bratra aeroplánu, na balon. Když první tři cestující (jeden kozel, jedna husa a jeden kohout, pamatují-li se dobře) snesli se opět šťastně z výšin, jásal dole svět. Co tato zvířata vykonala, mohou vykonati také lidé!

A brzy poté vznášely se Montgolfiéry vznešeně ve vzduchu, plující z jednoho konce Evropy na druhý. »Vzduch«, pravili přátelé lidstva, »jest široká silnice, která náleží všem. Brzy nebude žádných hranic, a statné vzducholodí budou plouti z jednoho přístavu do druhého a přinášeti zvěsti míru a ujištění o dobré vůli.« Dnes zajímají se sběratelé starých tisků velice o serii skvostných barvitých mědirytin, pocházejících z první polovice francouzské revoluce. Tyto rytiny vyobrazují balony, kterých potlačování Francouzové používali proti přívržencům zastaralé aristokracie. Nový bachratý posel míru byl rychle přeměněn v ničící nástroj a tento úkol má podnes.

Seznam jest nekonečný. Všechno, co jen poněkud mohlo být odvedeno od původního blahodárného účelu, bylo přeměněno v nástroj smrti nebo v účinného pomocníka ukrutenství a nespravedlnosti. A nyní, kdy další vědecký vývoj jest jen věcí trpělivosti a otázkou peněz, budiž nám Pán Bůh milostiv! Jinak chemikové vrhnou se na výrobu nějakého nového druhu hořčicového plynu, a to bude pak konec naší veselé malé planety.

Pointa mého krásného kázání jest tato: Mám nejvážnější pochybnosti o tom, že věda, jak jest dnes lidstvem používána, učiní někdy něco, čím by svět stal se lepším, nebo že někdy přestane pracovati všemi silami k všeobecnému zblácknutí, jak ve známých nám dobách dosud činila.

(»Plain Talk.«)

D O P I S Y

Řády v demokracii.

V Praze dne 8. června 1928.

Vážený pane redaktore!

Doufal jsem, že Váš výklad o řádech v čís. 21. vzbudí odpor čtenářů; když se tak nestalo, prosím o trochu místa, neboť se mi zdá, že by škodilo prestiži nás čtenářů *Přítomnosti*, abychom se vůbec neozvali.

Stavět se do fronty proti řádům neznamená ovšem, že chceme, aby každý člověk vypadal jako druhý, naprostou rovnost všech; každý ví, že to není dosažitelné, a pouhá řeč o tom by znamenalo jen diskreditování demokratických snah. Lze-li však uváděti důvody pro, lze psáti i proti nim. Neboť, doufá-li někdo upřímně, že čsl. vláda, at občanská či t. zv. všenárodní, bude vyznamenávat občanstvo dle zásluh, bez ohledu na náboženství, národnost a politické příslušenství, žije patrně na měsíci, bez jakéhokoliv styku s naší planetou vůbec a čsl. republikou zvláště. Vždyť prý se i již i děvčata do porodnice přijímají jen když dokážou, že slouží buď národně demokratickému magnátu či argalášovi nebo na faře církve neomylné. Je-li kdokoliv u nás dosud nepoučen o tom, že bez trochu protekce poslanců a senátorů pánbůh již ani trochu krupobití nebo sucha nepošíje, je nenapravitelný optimista, který patrně teprve potom, až budou řády zavedeny, se poučí o tom, že tam, kde se i věc tak potřebná jako byla restrikce a systemisace, stala prostředkem na utloukání politického protivníka, nelze očekávat, že by řády činily výjimku a sloužily dobru. Všechno je zpolitisováno, budou zpolitisovány i řády. Jistě. Nelze jinak. Tam, kde i university se stávají dámmou pro všechno, které čestný doktorský — to přece býval řád a jak vynikající! — se dává dvojjazyčným makovicím, kde soudy mohou schvalovat korupci nejmočnější strany, poněvadž prý i strana musí žít, musí tam očekávat, že se budou řády rozdělovat jinak, než dle politického klíče, je trochu neočekávané.

Vždyť snad nikdo z nás čtenářů *Přítomnosti* nepochybuje

o tom, že nejlepší a také nejlahodnější odměnou záslužné, at veřejné či soukromé práce, je vnitřní upokojení. Nedovedu si ani představit, jak by bylo občanu, kdyby chtěl někdo jeho často mnohaletou práci, jejíž vnitřní cenu — čistě jeho osobní — a význam snad nikdo ani nedovede odhadnout a správně zařadit, odměňovat nějakou cetkou. Máme muže — pan dr. Šrobár nechť laskavě omluví, že si dovoluji na něho ukázat —, kteří po desetiletí stáli na poušti, hlásali své, nedovedli se ani okamžikem zapřít, stáli na svém, nikdy necouvli, byli svému okolí majákem v temnu; myslí někdo, že jejich prsa touží po uznání?

A i kdyby se skutečně odměňovaly jen mimořádné výkony, co křivd by se přece jen natropilo i při dobrém úmyslu. Nemáme tak jemných vážek; bylo by nové zehrání, vznikl by jen nový pramen nespokojenosti, i kdyby jen proto, že jsme lidé chybujiící a naše obzory úzké.

Řády by vzbudily jen tohu po větším ještě blýskání. Dnes stačí ještě toiletty, vily, auta — přibyly by řády. To by byl shon! To by bylo intervencí a proseb! Znáám to z Rakouska.

Je-li někdo vynikajícím dělníkem v obci, zemi, průmyslu, v rolnictví, je to vidět, a okolí to uznává — to mu jistě stačí. Někáká stužka neznámená u nás dosud nic, a to je dobře. Vážme si toho, nekažme naši povahu.

Konečně: byly by řády jen za zásluhy t. j. zdarma, či byly by také na prodej? Průmyslník zbohatne, sám se dívá na pozlátko s pohrdou, jen mozoly mu platí, ale »milostivou« čerti šijou. Sama rytířkou nemůže být, at má tedy aspoň muž na hrudi vysvědčení, že je víc než prostý lid. At to stojí co chce. I platily se za černožlutých dob statisíce, jak si dvorní kancelář diktovala. Byly to státní příjmy mimo rozpočet a podle toho se s nimi nakládalo. Bylo-li třeba nakrmit vládní noviny, nabídl se prázdné hlavě šlechtictví. A ještě mnohé by se dalo napsat proti využitkování lidské ješitnosti.

Znamenám se Vám v úctě

Ot. Vochoč.

*

(P o z n á m k a r e d a k c e. Myslíme, že naše stanoviska se od sebe tolik neliší. Naše poznámka byla jen polemikou proti několika článkům, které tvrdily, že řády se do demokracie vůbec nehodí. Chtěli jsme tedy ukázat, jaké řády by se i do demokracie hodily, a že řády a demokracie nemusejí se vylučovat. Sami jsme ovšem hned vyslovili obavy, že koalice bude užívat a zneužívat řádů zcela jiným způsobem, a řekli jsme, že se pak pokusíme vyznamenáním jejich trety z plechu pořádně osladit.)

NOVÉ KNIHY

Sociologie v moderním životě, napsal Dr. O. Machotka a Dr. Zd. Ullrich. Vydal »Orbis« (Praha XII.), za Kč 16.—. Informační kniha o stavu vědeckého studia lidské společnosti. Zodpovídá otázky: Proč a jak sociologie vznikla, čím dnes sociologie je, co sociologie dosud životu dala a úkoly sociologie u nás.

Dr. Milada Paulová: *Jihoslovanský odboj a česká maffie*. Práce vyjde ve dvou dílech. První díl pojednává o jihoslovanském odboji a vnitřních poměrech v jihoslovanských zemích, zvláště v Chorvatsku, do otevření rady říšské v květnu 1917. Druhý díl vylíčí styky naší maffie s Jihoslovany a jihoslovanský odboj do převratu v Záhřebě 29. října 1918. Práce je psána na základě informací a dokumentárního materiálu státníků a politiků jihoslovanských a členů české maffie. Kromě toho byly dány k dispozici dosud nevydané originální dokumenty hr. Tiszy, arcivévody Bedřicha, chorvatské vlády barona Skerlecze, generálního štábu rakouského, gen. gouvěrnementu v Bělehradě, vojenského velitelství v Záhřebě a řada jiných. Díl II. vyjde v červenci t. r. Cena I. dílu je 35 Kč.